

Karjalan kuvia

Siirtokarjalaisten jälkeläisten tulkintoja 2010-luvun Karjala-kuvastosta

Antti Makkonen

Maisterintutkielma

Kulttuuriympäristön tutkimuksen

maisteriohjelma, nykykulttuurin tutkimus

Musiikin, taiteen ja kulttuurin tutkimuksen laitos

Jyväskylän yliopisto

Kevät 2018

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta – Faculty Humanistis-yhteiskuntatieteellinen tiedekunta	Laitos – Department Musiikin, taiteen ja kulttuurin tutkimuksen laitos
Tekijä – Author Antti Tapani Makkonen	
Työn nimi – Title Karjalan kuvia – Siirtokarjalaisten jälkeläisten tulkintoja 2010-luvun Karjala-kuvastosta	
Oppiaine – Subject Kulttuuriympäristön tutkimuksen maisteriohjelma (KUOMA), Nykykulttuurin tutkimus	Työn laji – Level Maisterintutkielma
Aika – Month and year Huhtikuu 2018	Sivumäärä – Number of pages 68
<p>Tiivistelmä – Abstract</p> <p>Tutkielmassa tarkastelen siirtokarjalaisten jälkeläisten tulkintoja Karjalasta ja karjalaisuudesta. Vastaajien tulkinnot olen kerännyt verkkomuotoisella kyselyllä, johon vastasi 415 siirtokarjalaisten jälkeläistä. Vertailen saamiini vastauksia ajankohtaisten Karjala-tutkimusten ja yleisesti käytävän Karjala-keskustelun tuottamiin mielikuviiin Karjalasta sekä omiin tulkintoihini karjalaisena. Selvitän erityisesti sitä, vaikuttaako Suomen alueluovutuksista juontuva kulttuurinen trauma evakkosukupolven jälkeläisten näkemyksiin, vai ovatko traumapohjaiset tunnemuistot saaneet rinnalleen uusia tulkintoja.</p> <p>Käsittelen tutkielmassa Karjalaa sekä konkreettisenä maa-alueena että muistin, kertomusten ja myyttien paikkana. Selvitän Karjala-aiheisen kirjallisuuden, valokuvallisen ilmaisuuden ja valokuvaan liittyvän teorian avulla Karjalan moniulotteista luonnetta ja Karjala-mielikuvien moninaisuutta. Olen hyödyntänyt tutkimusotteessani autoetnografiaa ja muita refleksiivisen etnografian menetelmiä, joissa painottuvat tutkijan osallistuva havainnointi, aistit, etnografian ymmärrys ja intuitio.</p> <p>Kyselystä keräämiini vastausten pohjalta olen luonut vastaajien tulkintoja visuaalisesti hahmottavia sanapilviä. Sanapilvien ja niitä tukevien vastaajien avoimien vastausten pohjalta olen määritellyt siirtokarjalaisten jälkeläisten tulkinnoista kolme pääteemaa, jotka ovat 1) koti 2) köyhä, ränsistynyt ja menetetty sekä 3) vanha, kaunis ja oma. Kaikkia pääteemoja yhdistää tulkintojen taustalla vahvasti vaikuttava kulttuurinen trauma, joka on siirtynyt evakkosukupolven jälkeläisille Karjala-yhteisön kollektiivisen muistin ja kertomusten välityksellä. Vaikka tuloksista on havaittavissa myös vaihtoehtoisempia tulkintoja, ovat menetyspuheen ja trauman vaikutukset liian dominoivia, jotta muut tulkinnot pääsisivät esille.</p> <p>Tuloksista on pääteltävissä, että siirtokarjalaisten jälkeläiset kokevat Karjalaa kohtaan henkistä omistajuutta. Karjala näyttäytyy heille kauniina ja arvokkaana asiana, johon suhtaudutaan tunnepitoisesti. Tuloksista käy ilmi, että siirtokarjalaisten jälkeläisten suhtautuminen Karjalaan on utooppinen ja nostalginen. Suomalaisuuden vaikutukset Karjalassa nähdään yksimielisesti positiivisina ja suomalaisilla koetaan olevan alueella hyväntekijän rooli. Venäläisten vaikutus alueella taas koetaan täysin negatiivisena ja Karjalan nykyasukkaiden halua ja taitoa pitää huolta alueesta ja sen rakennuskannasta epäillä. Tutkielman tulokset vahvistavat 2000-luvulla tehtyjen Karjala-tutkimusten tulkintoja.</p>	
Asiasanat – Keywords Karjala, valokuvaus, autoetnografia, kollektiivinen muisti, identiteetti, kulttuurinen trauma	
Säilytyspaikka – Depository	
Muita tietoja – Additional information	

SISÄLLYSLUETTELO

1. JOHDANTO	1
1.1 TUTKIMUSONGELMA JA TUTKIMUSKYSYMYKSET.....	2
1.2 TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT	4
1.2.1 <i>Karjala mielikuvina</i>	4
1.2.2 <i>Karjalan rajantakaisuus</i>	6
1.2.3 <i>Muistojen, muistin ja kertomusten paikka</i>	8
1.3 METODIT JA MENETELMÄT	11
1.4 OMA TAUSTANI KARJALAISENA JA VALOKUVAAJANA	14
1.5 TUTKIELMAN RAKENNE	17
2. VALOKUVAT TUTKIMUSAINEISTONA.....	18
2.1 MITÄ VALOKUVASSA ON JA MITÄ SE ESITTÄÄ?.....	20
2.2 TUTKIMUKSEN KUVA-AINEISTO	22
2.2.1 <i>Kuvien esittely</i>	24
3. KYSELYN VASTAUSTEN ANALYYSI	32
3.1 KYSELY JA SANAPILVET	32
3.2 KUVAN 2 TULKINNAT	36
3.3 KUVAN 3 TULKINNAT	40
3.4 KUVAN 4 TULKINNAT	43
3.5 KUVAN 5 TULKINNAT	46
3.6 KUVAN 6 TULKINNAT	48
3.7 KOKONAISKUVA	51
4. KARJALAN KUVAT	52
4.1 KOTI.....	53
4.2 KÖYHÄ, RÄNSISTYNYT JA MENETETTY	55
4.3 VANHA, KAUNIS JA OMA	58
4.4 TUTKIELMAN JOHTOPÄÄTÖKSET.....	61
5. LÄHTEET JA KIRJALLISUUS.....	64
5.1 LÄHTEET.....	64
5.2 KIRJALLISUUS	64
LIITTEET.....	69
KUVAT	69
TAULUKOT	69

1. JOHDANTO

”Mikä Karjala on? Onko se paikka, kieli, tasavalta, olutmerkki vaiko asenne? Mikä on Karjalan merkitys koko Suomelle ja suomalaisuudelle? Herättääkö Karjala vielä tunteita suomalaisissa nuorissa? Onko Karjala menetetty paratiisi vai romantisoitu takapajula? Entä mitä Karjala merkitsee Venäjälle?”¹

Yllä oleva sitaatti on poimittu Roman Schatzin Maamme-kirja –radio-ohjelmasarjan jakson ”Karjala takaisin – mutta kenelle?” kuvauksesta. Siinä on esitelty usea myös itseäni askarruttanut kysymys. Jo jakson nimessä esiintyvä kysymys on mielestäni relevantti. Karjala herättää tunteita ja tuntuu siltä, että jokaisella suomalaisella on oma käsityksensä Karjalasta ja valtaosalla suomalaisista lienee itsestään selvä vastaus kyseiseen kysymykseen. Itse en siihen kuitenkaan karjalaistaustastani huolimatta osaa suoraan vastata. Nuorempana vastaukseni olisi tullut sen enempiä miettimättä – Karjala kuuluu suomalaisille.

Ohjelmakuvauksessa esitetyt kysymykset sen sijaan ovat kovempia pähkinöitä purtavaksi. Jo sen pohtiminen, mikä Karjala oikeastaan on tuottaa päänvaivaa. Tutkielmassani pyrin selvittämään sitä, miten Karjala näyttäytyy aiheesta tehtyjen tutkimusten valossa ja kuinka se vertautuu karjalaistaustaisten ihmisten näkemyksiin. Evakkokirjallisuutta on julkaistu Suomessa pilvin pimein ja joka vuosi kirjakauppojen hyllyiltä voi löytää uusia sota-aiheisia kirjoja talvi- ja jatkosodan taisteluista Karjalassa.

Jotain kiinnostuksesta Karjalaa ja karjalaisuutta kohtaan kertoo se, että Karjalan Liiton 15 piiriin kuuluu satoja paikallisia Karjala-seuroja.² Karjalan Liiton tehtävä on heidän omien sano-

---

¹ Schatz 2015.

² Karjalan Liitto ry. 2018.

jensa mukaan karjalaisen perinteen ja kulttuurin ylläpito ja Karjalaa koskevan tiedon jakaminen. Karjalan Liitto järjestää vuosittain suuret Karjalaiset kesäjuhlat, joissa esimerkiksi Jyväskylässä vuonna 2017 vieraili yli 20000 karjalaista ja karjalaismielistä kävijää.³

Tutkielmani aineisto muodostuu niin sanotusta rajantakaisesta Karjalasta toukokuussa 2017 ottamistani valokuvista. Karjalan valokuvaaminen on ollut tutkimusaineiston keräämisen lisäksi myös mahdollisuus itselleni käsitellä suhdettani alueeseen ja juuriini. Olen valinnut tutkielmaani tulkittavaksi viisi valokuvaa, joista neljä (KUVAT 2–4 ja 6) on otettu Sortavalasta ja yksi (KUVA 5) Mangan kylästä läheltä Prääsää. Kuvat ovat olleet esillä Karjalaisilla kesäjuhlilla 2017 Jyväskylän Paviljongissa, jossa pidin valokuvaaja Tauri Kankaanpään kanssa yhteisnäyttelyn Karjalan nykytilasta. Näyttelyä varten tehty kuvausmatka oli ensimmäinen konkreettinen kosketukseni Venäjään ja rajantakaiseen Karjalaan.

Tutkielmani aineistona käyttämäni viisi kuvaa valikoituivat näyttelykuvien joukosta osittain niiden henkilökohtaisen merkityksen vuoksi: halusin tutkia kokevatko siirtokarjalaisten jälkeläiset kuvat samalla tavalla kuin olin itse tilanteet ja kohteet kuvaushetkellä kokenut. Osan kuvista taas olen valinnut niiden näyttelyssä saaman huomion perusteella. Kummassakin tapauksessa minua on kiehtonut selvittää, millaisia tulkintoja vastaajat kuvista muodostavat: kuinka heidän tulkintansa vertautuvat keskenään ja omien tuntemuksieni kanssa? Nouseeko tulkinnosta esiin selkeitä teemoja ja tukevatko tulkinnat yleisessä Karjala-keskustelussa ja –tutkimuksissa muodostunutta kuvaa ja määritelmiä Karjalasta ja karjalaisuudesta.

1.1 Tutkimusongelma ja tutkimuskysymykset

Keitä ovat karjalaiset? Tarkemmin aseteltuna: keitä ovat karjalaiset, joilla on oikeus Karjalaan? Ovatko ”aitoja” karjalaisia suomalaiset, jotka asuttavat Suomeen kuuluvaa Karjalaa ja siirtokarjalaiset sekä heidän jälkeläisensä, joiden juuret ovat nyt rajantakaisessa Karjalassa, vai Suomen puolelta katseltuna rajantakaisen alueen venäläiset nykyasukkaat? Rainer Knapas huomioi, että ”*poliittisten tai hallinnollisten rajojen puitteissa asuu harvoin yhtenäinen, määritelty kansa*”. Kansojen, kielten, etnisten ryhmien ja kansakuntien määrittelyn tarve itsessään

---

³ Karjalan Litto ry. 2017.

on perua 1800-luvun romantiikasta, samoin kuin ajatus siitä, että yksittäisen ihmisen pitäisi tuntea kuuluvansa johonkin yhteen kansaan ja puhua yhtä äidinkieltä.⁴

Kesäkuussa 2017 olin esittelemässä Karjalaisilla kesäjuhlilla Jyväskylässä Tauri Kankaanpään kanssa valmistamaamme valokuvanäyttelyä. Halusimme keskustella kuvista juhluvieraiden kanssa ja seurata nykypäivän Karjala-kuvaston katsojissa aiheuttamia reaktioita. Olimme varautuneet siihen, että kuvaamamme materiaali poikkeaisi juhlien muista näyttelyistä, mutta yllätyksellistä oli, että *kaikki* muut Kesäjuhlien näyttelyistä koostuivat pelkästään sotia edeltävästä ja sotien aikaisesta kuvamateriaalista. Osassa juhluvieraista näyttelyämme aiheutti hämmentyneisyyttä ja olin todella yllätynyt eräistä näyttelyämme koskevista kommentteista, joista mieleen jäivät erityisesti kaksi, jotka ovat myös tutkielmani kannalta merkittäviä. Ensimmäisen sanoi iäkäs mies, joka hiljaa ja rauhallisesti näyttelyn läpi katsottuaan otti minua olkapäästä kiinni ja kuiskasi korvaani: *”venäläiset – ne on barbaareja”*. Toisen kommentin esitti keski-ikäinen nainen, joka pysähtyi usean kuvan äärelle päivittelemään kovaan ääneen alueen rapistuneisuutta ja rakennusten kurjaa tilaa. Näyttelyn katsottuaan hän jäi keskustelemaan kanssamme ja totesi kovaan ääneen: *”Karjalaiset – niin kyllä karjalaiset ne on suomalaisia”*. Kummatkin kommentteista poikkesivat siitä mielikuvasta, joka itselläni on karjalaisista ja venäläisistä, ja saivat minut pohtimaan sitä, miten itse näen Karjalan ja karjalaisuuden. Kenellä on oikeus sanoa itseään karjalaiseksi ja kuka oikeastaan on barbaari?

Ilmiö sinänsä ei ole uusi. Karjalan alueen historia koostuu kohtaamisista ja vastakkainasetteluista vieraan ja ”toisen” kanssa. Suomen nykytilanteessa tällä ”toisella” tarkoitetaan useimmin Venäjää ja venäläisiä. Venäläisten pitäminen sivistymättöminä ja barbaarisina ei ollut vierasta Suomea kauttakulkumaana 1700-luvulla pitäneille brittiläisille *”maailmanvalloittajille”*, eikä se ole ollut vierasta myöskään suomalaisille turisteille.⁵ Ei ole tavatonta kuulla suomalaisen sanovan, että Venäjälle siirryttäessä *”kelloa siirretään tunti eteenpäin ja kolmekymmentä vuotta taaksepäin”*. Omien empiiristen havaintojeni mukaan tällaisia lausahduksia heittelevät erityisesti sellaiset ihmiset, jotka eivät ole välttämättä käyneet Venäjällä ollenkaan, tai joiden matkakokemukset itänaapurista rajoittuvat rajan tuntumassa sijaitseviin huoltoasemiin ja tupakkakauppoihin.

---

⁴ Knapas 2015, 17.

⁵ Knapas 2015, 36–37.

Itse en missään vaiheessa Venäjän Karjalassa ollessani kokenut, että paikalliset olisivat olleet barbaareja. Päinvastoin jäin usein ihmettelemään sitä, miten avoimen ystävällisesti ja vieraanvaraisesti he suhtautuivat meihin. Karjalan näen itse rajattomana paikkana, utopiana, jota ei ole edes mahdollista määritellä maantieteellisesti. Näen Karjalan enemmän symbolisena katonansa itsensä karjalaisiksi kokevien ihmisten yllä, olivat he sitten viralliselta kansallisuudeltaan suomalaisia, venäläisiä tai jotain muuta. Jäin pohtimaan sitä, onko oma kuvani Karjalasta ja karjalaisuudesta toisista siirtokarjalaisten jälkeläisistä poikkeava?

Tutkin siirtokarjalaisten jälkipolvien tulkintoja nykypäivän Karjala-kuvastosta. Haluan selvittää miten ihmiset, joiden sukujuuret ovat rajantakaisessa Karjalassa, kokevat Karjalan ja karjalaisuuden. Ryhmän, jota tutkin, olen rajannut ihmisiin, jotka eivät kuitenkaan ole asuneet alueella. Samalla selvitän itsekkin siirtokarjalaisten jälkeläisenä omaa suhdettani Karjalaan. Olen kiinnostunut erityisesti siitä, määritteleekö Karjalan menetyksestä juontuva kulttuurinen trauma edelleen evakkojen jälkeläisten suhtautumista Karjalaan vai ovatko traumapohjaiset tunnemuistot saaneet rinnalleen uudenlaisia tulkintoja.

1.2 Teoreettiset lähtökohdat

Tässä luvussa selvitän tutkielmani teoreettiset lähtökohdat. Teoriapohjani muodostavat viimeaikaisten Karjala-tutkimusten luomat mielikuvat Karjalasta. Selvitän Karjalan moniulotteista olemusta esittelemällä Karjalan erilaisia ulottuvuuksia konkreettisena alueena ja muistin, kertomusten ja myyttien paikkana.

1.2.1 Karjala mielikuvina

Karjala on luonteeltaan moniulotteinen. Se on käsite, josta puhuvat valitsevat itselleen sopivat ulottuvuudet.⁶ Maunu Häyrynen toteaa, että Karjala on monitasoinen ja monimutkainen käsite, jota ovat vuoroin yrittäneet määritellä eri valtiot, tutkijat, taiteilijat ja asukkaat. Suomalaisen Karjala-kiinnostuksen juuret ovat hänen mukaansa osittain nationalismin perinteessä, jossa rajamaiden merkitys on kulttuurisen identiteetin muodostumisen kannalta korostunutta.

---

⁶ ks. esim. Hakamies 2012, 102.

Osittain kiinnostus kumpuaa Häyrysen mukaan myös henkilökohtaisista syistä, koska alueen historia koskettaa edelleen eri tavoin monia suomalaisia.⁷

Rainer Knapas maalaillee Karjalasta kuvaa paikkana joka sekä on että ei ole olemassa. Olemassa se on Knapasin sanoin ”*todellisuuden maantieteessä, lukemattomiin valokuviin tallentuneena, kartoitettuna ja kuvailtuna*”. Toisaalta Karjala on hänen mukaansa tulliasemien piikkilanka-aidoista ja valvontakameroista riippumatta ajaton ja rajaton ”*Arkadia*”, joka on olemassa ainoastaan aatemaailmassa ja mielikuvituksessa.⁸

Seppo Knuuttilan ja Pekka Suutarin (2013) mukaan Karjala tuotetaan kulttuurisessa kontekstissa diskursiivisesti aina uudelleen. He toteavat, että oli kyse sitten tieteestä tai taiteesta, ovat Karjalan kaikki luonnehdinnat tulkintoja, joilla on yhtymäkohtia toisiin Karjala-tulkintoihin.⁹ Pikaisesti pääteltynä monitasoisuus ja monitulkintaisuus luo ainoastaan ristiriitoja ja epäselvyyttä. On totta, että Karjala on kiistanalainen alue, koska se jakautuu eri valtioiden alueelle ja monet muut alueet ovat osa sitä¹⁰, ja että sitä on hankala määrittää. On myös totta, että Karjalaa määriteltäessä ollaan tekemisissä historiallisten faktojen lisäksi myös myyttien ja muistojen kanssa. Karjalan menneisyyden ja olemuksen kuvauksilla on ollut aikojen saatossa hyvin erilaisia tarkoituksia. Knuuttila ja Suutari esittävätkin, että ”*...kaikkea, mitä Karjalasta on tieteissä ja taiteissa esitetty, voidaan pitää sitä konstruoivana aineksena*”.¹¹ Heidän mukaansa tuhannet, osittain ristiriitaisetkin, Karjalasta tuotetut tekstit ja tulkintojen moninaisuus ovat niitä asioita, jotka ”*pitävät Karjalan koossa*”. Tässä valossa Karjalan moneus voidaankin nähdä mahdollisuutena epäselvyyden ja ristiriitaisuuden sijaan.¹²

---

⁷ Häyrynen 2012, 7–8.

⁸ Knapas 2015, 9–10, 24.

⁹ Knuuttila & Suutari 2013, 9.

¹⁰ ks. esim. Knuuttila & Suutari 2013, 9.

¹¹ Knuuttila & Suutari 2013, 11.

¹² Knuuttila & Suutari 2013, 13.

1.2.2 Karjalan rajantakaisuus

KUVA 1. Luovutettu Karjala kartalla. (Jniemenmaa/Wikipedia CC BY-SA 3.0)

Karjala on maantieteellinen alue, joka on vuosisatojen aikana kuulunut Ruotsin, Novgorodin, Venäjän, Neuvostoliiton ja Suomen valtioille. Se on maakaistale, joka ulottuu Vianmereltä Suomenlahdelle. Karjalaa ovat leikanneet useasti eri maiden ja valtakuntien rajat. Tällä hetkellä Karjalan voi sanoa sijoittuvan ”jonnekin Suomen ja Venäjän välille”. Käsitellessäni Karjalaa konkreettisenä maa-alueena, viitataan lähtökohtaisesti niin kutsuttuun luovutettuun Karjalaan, jolla tarkoitetaan Moskovan rauhassa (1940) Suomen Neuvostoliitolle luovuttamia alueita, jotka käsittävät noin puolet Karjalan historiallisen maakunnan alueesta.¹³ Pariisin rauhansopimuksen (1947) lopullisesti sinetöimät alueluovutukset toivat suomalaisten kansalliseen muistiin mukanaan käsitteet *siirtokarjalainen* ja *evakko* sekä *luovutettu* ja *menetetty Karjala*.¹⁴ Itse käytän alueesta mieluummin vähemmän latautunutta termiä *rajantakainen Karjala*, joka tekee selväksi, että kyse on nimenomaan Suomen rajojen ulkopuolella sijaitsevasta

¹³ ks. esim. Luovutettu Karjala Wikipedia (https://fi.wikipedia.org/wiki/Luovutettu_Karjala).

¹⁴ Fingerroos 2010, 126.

Karjalasta. Toisaalta rajantakainen Karjala on siinä mielessä harhaanjohtava termi, että sen voi tulkita tarkoittavan myös Karjalan alueita, jotka eivät ole kuuluneet Suomeen, kuten Anuksen, Vienan ja Tverin Karjalaa.

Outi Fingerroos (2010) selventää alueluovutusten mukanaan tuomaa katkeruutta. Hänen mukaansa osa karjalaisista¹⁵ on jäänyt elämään menneisyyteen ja historian pelot ja epäluulot vaikuttavat heidän näkemyksiinsä nyky-Karjalasta. Nostalgian painolastia mukanaan kantavat karjalaiset eivät ymmärrä, että Karjalaan siirrettyjen ja siirtyneiden perheiden jälkipolvet ovat siellä syntyneitä, eivätkä välttämättä tiedä alueen menneisyydestä mitään. Vielä elossa olevat sotien jälkeen Karjalaan muuttaneet nykyasukkaat taas muistelevat hekin kaihoisasti kaunista ja hyvin hoidettua Karjalaa, joka on nyt rappeutuneessa tilassa. Muistelu on luonteeltaan samanlaista kuten suomalaistenkin.¹⁶

Karjalan avainkäsitteitä, sekä suomalaisesta tai venäläisestä näkökulmasta katsottuna, on Rainer Knapasin (2015) mukaan aina ollut valloitus. Jatkuvien valloitusten ja tappioiden historia on Knapasin sanojen mukaan luonut perustan valloittamisen ideoille ja niiden sotilaallisille toteutuksille. Karjala on aina ollut alue, joka pitää valloittaa, valloittaa takaisin tai yhdistää uudelleen. Karjala ja karjalaiset onkin nähty historiassa usein uhrina ja epäoikeudenmukaisena sotasaaliina.¹⁷ Knapasin mielestä Karjalan historiaa ja nykyhetkeä ei pysty ymmärtämään pelkästään puhtaan maantieteen keinoin, vaan tueksi tarvitaan myös aatteiden ideografiaa. Ihmiset muokkaavat historian kulkua, mutta he tekevät sitä aina oman aikansa käsitteiden ja ideologioiden vaikutuksen alaisena.¹⁸

Valloitusten historiasta on väistämättä syntynyt kysymyksiä siitä, kenelle Karjala kuuluu? Lähihistorian kannalta olennaisin kiista on korostetusti ollut se, kuuluisiko Karjala osaksi Suomea vai Venäjää. Suomen ja Venäjän toiseen maailmansotaan liittyvät tulkinnat ovat aina poikenneet toisistaan. Markku Kangaspuro selventää, että Suomessa sotaa on tulkittu lokaalista,

---

¹⁵ Puhuessaan karjalaisista Fingerroos puhuu suomalaisista evakoista.

¹⁶ Fingerroos 2010, 174.

¹⁷ Knapas 2015, 31–32.

¹⁸ Knapas 2015, 25–26.

suomalais-venäläisestä näkökulmasta käsin. Neuvostoliitto/Venäjä taas on tulkinut sitä yleis-eurooppalaisesta perspektiivistä. Sodan hävinneessä Suomessa Karjalan menetys on määritelty suomalaisten kokemaksi vääryydeksi ja sen palauttamisvaatimukset moraaliseksi kysymykseksi, ja asiaksi, ”jota eivät muuta sen enempää voimassaolevat rauhansopimukset kuin muutkaan ’reaalipolitiikan’ maailmasta tulevat ehdot”¹⁹.

Suomalaisten suhtautuminen Karjalaan, sen rakennuskantaan ja maa-alueisiin, on vahvasti tunnepitoista. Netta Böök (2012) mukaan venäläisten voi olla hankalaa ymmärtää suomalaisten suhtautumista Karjalaan, sillä venäläisille kotimaa, *rodina*, on Venäjä, eikä sen yksittäinen osa (kuten Karjala). Neuvostoliitossa ihmisiä siirrettiin tai he muuttivat oma-aloitteisesti alueelta toiselle. Nyky-Venäjällä ihmiset muuttavat oma-aloitteisesti tuhansia kilometrejä maan sisällä. Neuvostokansalaiset ja venäläiset heidän jälkeensä tarkastelevat aluetta oman kotimaansa kontekstista, täten heidän on vaikeaa ymmärtää ”henkistä omistajuutta”, jota suomalaiset kokevat luovutettuja alueita kohtaan.²⁰

Kimmo Katajala tiivistää, kuinka erilaiset tulkinnat Karjalasta ja sen merkityksestä ovat suomalaisten mielissä päällekkäisinä kerroksina. Karjala nähdään mielikuvissa suomalaisten heimokansojen asuinpaikkana ja suomalaisen kulttuurin alkukotina, joka ”tavallaan kuuluu Suomeen ’vanhana maakuntana’ osana historiallista ja maantieteellisistä Suomea”.²¹ Suomalaiset kokevat myös, että heillä on Karjalassa isällinen tehtävä. Venäjän Karjala nähdään takapajuksena alueena, joka on taloudellisesti ja sivistyksellisesti Suomea jäljessä.²²

1.2.3 Muistojen, muistin ja kertomusten paikka

Muistot ja muisti ovat etnografisen tutkimuksen keskiössä, koska kaikki tiedon ilmaisu ja sosiaalinen vuorovaikutus tapahtuu niiden välityksellä.²³ Tutkielmanani kannalta olennaisia ovat

---

¹⁹ Kangaspuro 2012, 51–60.

²⁰ Böök 2012, 121.

²¹ Katajala, 2013, 60–61.

²² Fingerroos 2010, 18.

²³ Jerman, 2016, 144.

siirtokarjalaisten jälkeläisten kollektiivinen muisti ja henkilökohtaiset muistot. Outi Fingerroos selvittää teoksessaan *Karjala utopiana (2010) paikan* merkitystä humanistiselle maantieteelle. Hänen mukaansa paikka on tila, johon ihmiset liittävät merkityksiä omasta elämästään ja elinympäristöstään käsin, jolloin yksilön toiminta paikassa korostuu. Paikka on hänen mukaansa kuitenkin myös käsite, jota tuotetaan myös yhteisöllisesti ja sen muotoutuminen riippuu siitä, ketkä ovat sen kokijoina ja miten.²⁴

Fingerroos sanoo rajantakaisen Karjalan olevan *ü-topos*²⁵: ”*poissa oleva paikka, joka on muistojen ja kertomusten kyllästävä – yhtä aikaa haaveellinen, kaukainen ja oma*”.²⁶ Karjala tai tarkemmin sanottuna *karjalat* ovat aina olleet muistin ja utopioiden paikkoja. Mielikuvat Karjalasta kiinnittyvät sekä yksilöiden että koko Suomen kokemuksiin, unelmiin ja menetyksiin. Siirtokarjalaisten utopiat eivät välttämättä ole faktisesti tosia, vaan muistelijoilleen tärkeitä ja merkityksellisiä.²⁷ Käsitteistä voidaan Fingerroosin mukaan erotella omakohtaisten kokemusten varaan rakentuva *muistojen Karjala* ja muistitietoon ja historiaan pohjautuva *kertomusten Karjala*. Käsitteet toimivat kuitenkin limittäin: henkilökohtaisiin muistoihin sekoituu aina myös muualta omaksuttuja kollektiivisiä muistoja ja *kertomusten Karjalassa* realisoituu hetkellisesti kosketus *ü-topokseen*, jolloin kertomukset koetaan ikään kuin omana kokemuksena.²⁸

Suomen valtiollista historiaa on kirjoitettu vasta lyhyen aikaa. Tästä syystä suomalaiset ovat kokeneet tärkeäksi tutkia menneisyyden kansankulttuuria ja kertomuksia sekä suullista perinnettä. Karjala on muodostunut rikkaan perimätietonsa vuoksi poliittisten intohimojen ja erot-

---

²⁴ Fingerroos 2010, 21.

²⁵ Vrt. *ou-topos* = paikka joka ei ole vs. *eu-topos* = hyvä paikka. Kaikki viittaavat termiin *utopia*. Käytetty ensimmäisen kerran Thomas Moren (1516) teoksessa *Utopia*. Ks. esim. <http://www.bl.uk/learning/histcitizen/21cc/utopia/utopia.html>.

²⁶ Fingerroos 2010, 167.

²⁷ Fingerroos 2010, 11–33.

²⁸ Fingerroos 2010, 159–160.

telun alueeksi. Alueen historiasta ovat omiin käyttötarkoituksiinsa lainanneet osia sekä suomalaiset että venäläiset. Suomalaisten pyrkimyksenä 1900-luvun alussa vieraan vallan alaisuudessa oli löytää Karjalasta heille myötämielinen ja kulttuurisesti tunnistettava oma maa.²⁹

Venäjän Karjalasta kerättyjen kansanrunojen pohjalta laadittu Suomen kansalliseepos *Kalevala* lienee selkein esimerkki suomalaisen ja karjalaisen kulttuurin yhteenkietoutumasta. Ilmestyessään 1835 se herätti heti ihastusta ja aikalaiset uskoivat Elias Lönnrotin koonneen muinaiseepoksen, joka osoitti, että suomalaisilla on ollut oma sankariaika ja kulttuurisesti rikas menneisyys. Lönnrotin sivistyneeseen makuun muokkaamasta kansanrunouden kokoelmasta kehittyi suomalaisuuden tunnuskuva. Kalevalan suosiollisen vastaanoton jälkimainingeissa suomalaista identiteettiä määrittävän perinteen keräämistä jatkettiin *rajan takana* entistä määrätietoisemmin.³⁰

Utooppisen muistojen ja kertomusten Karjalan pohjatyö on valettu Karelialismin kulta-aikana 1800- ja 1900-lukujen taitteessa. Karelialismi on aatesuuntaus, joka kuvaa Kalevalaan, karjalaisuuteen ja suomalaisten menneisyyteen kohdistunutta idealisoivaa kulttuurista, tieteellistä, taiteellista ja poliittista kiinnostusta. Aatteen juuret ulottuvat 1850-luvun puoliväliin, mutta termiä käytti ensimmäisen kerran Yrjö Hirn vuonna 1938.³¹ Hirn toi esille omien sanojensa mukaan ”*tosiasioita, jotka osoittavat Karjalan harrastuksen ja Kalevalan harrastuksen yhteenkuuluvuutta*”³² Kimmo Katajala (2013) kuvailee, kuinka Karjalaa pidettiin eräänlaisena taiteilijoiden, kansanperinteen ja kielentutkijoiden kuvailemana alkuperäisen suomalaisen kulttuurin säilönä ja tutkijoiden kultamaana, joka veti puoleensa kansallisromanttisessa hengessä. Karjalan suoraa yhteyttä Kalevalaan on tehnyt näkyväksi muun muassa valokuvaaja I.K. Inha, joka teoksessaan *Kalevalan laulumaille (1911)* esitteli suomalaisille eksoottista Karjalaa ja esitti Karjalan ja karjalaiset alkuperäisen suomalaisen kulttuurin säilyttäjinä.³³

---

²⁹ Knuutila & Suutari 2013, 18–19.

³⁰ Siikala 2008, 318.

³¹ Piela 2008, 36–37.

³² Hirn 1939, 203.

³³ Katajala 2013, 33–34.

Karjalaista aineetonta kulttuuriperintöä tallentaessaan, Lönnrot aikalaisineen³⁴ ja kareliaanit heidän jälkeensä, ovat olleet rakentamassa suomalaisen ja karjalaisen kulttuurin symbioosia. Eksoottisesta ja myyttisestä Karjalasta on haettu pohjaa ja rakennustarpeita suomalaiselle identiteetille ja kulttuuriympäristölle. Kansallismielisten tieteen tekijöiden, taiteilijoiden ja tutkimusmatkailijoiden myötä Karjalasta on muodostunut poliittisesti latautunut, kuviteltu ja kaukainen alue, jonka Suomi on kansakuntana mielikuvallisesti liittänyt osakseen jo 1800-luvun lopulla.³⁵

1.3 Metodit ja menetelmät

Tutkimusotteeni sekä kentällä että tutkielmaa kirjoittaessani on etnografinen ja refleksiivinen. Tutkimusaineistoa kerätessäni (kuvatessani) olen pitänyt mieleni avoimena ympäristölleni koettaen samalla pitää mielessäni omat henkilökohtaiset sitoumukseni alueeseen ja tutkimuskohteeseeni. Kuvallisessa ilmaisussani olen pyrkinyt neutraaliuteen, mutta kuvauskohteet olen valinnut pitkälti intuition ja aikaisemman tietämykseni varassa.

Yhdistelen tutkimusotteessani etnografista metodologiaa, jossa painottuvat tutkijan osallistuva havainnointi, aistit, etnografinen ymmärrys ja intuitio³⁶ autoetnografiaan, jossa tutkija pyrkii sijoittamaan omat kokemuksensa laajempaan sosiaaliseen ja kulttuuriseen kontekstiin.³⁷ Koen autoetnografisen otteen tutkielmani kannalta mielekkääksi, koska olen ”kirjoittanut itseni tutkielmani sisään” jo sen alkuasetelmassa: olen siirtokarjalaisen jälkeläinen, joka on kuvannut itse tulkittavana olevan aineiston tulkittavalla alueella. Edes näennäiseen objektiivisuuteen pyrkiminen olisi tuntunut epärealistiselta ja epäuskottavalta. Seppo Knuuttilan (2010) mukaan on olemassa asioita, joiden täsmälliseen, vaikuttavaan ja uskottavaan kuvaamiseen poeettinen tyyli sopii ”*kaikkia muita keinoja paremmin*”. Tällaisia asioita ovat Knuuttilan mielestä myös oman tutkielmani keskiössä olevat paikan omaksi tunteminen ja siihen

---

³⁴ Ks. esim. Karkama 2001.

³⁵ Ks. esim. Fingerroos 2010, 147.

³⁶ Raunola 2010, 286 (ks. myös Gobo 2008, 4–5).

³⁷ Uotinen 2010, 179.

kuulumisen kokemus, joihin liittyvien ilmausten totuutta ei voi tarkistaa auktorisoidusta lähteestä.³⁸

Autoetnografisessa tutkimuksessa tutkijan omat kokemukset ovat tutkimuksen lähtökohtia ja myös sen keskeistä aineistoa. Alun perin autoetnografialla on viitattu etnografisen tutkimuksen tekijöiden tapaan yhdistellä ”toisista” kertoviin teksteihin myös henkilökohtaisia kenttäkokemuksia ja omaelämäkerrallista materiaalia. Tämän on mahdollistanut niin sanottu etnografian representaation kriisi, jonka jälkimainingeissa tutkijan näkyvyys tutkimuksessa ja sen raportoinnissa tulivat entistä hyväksyttäväksi.³⁹

Autoetnografisen tutkimusotteen hyötyjä ovat Johanna Uotisen mukaan muun muassa sen tuomat välineet sitoutuneisuuden ja paikantuneiden ajatusten mukaiselle tutkimukselle. Tiedon sitoutuneisuuden ja paikantuneisuuden tunnistamista pidetään tutkimuksen lähtökohtana kannatettavana, mutta käytännössä tulokset ovat usein tutkimuksen kannalta liian yleisluontoisia ja irrallisia kuvauksia informanttien elämäntilanteista. Autoetnografisen tutkimusotteen hyötyinä ovat oman elämän pohtimisen mukanaan tuoma syvyys ja tarkkuus, joiden avulla on mahdollista välttää liiallista yksinkertaistamista.⁴⁰

Etnografian ja autoetnografian raja on häilyvä. Luonteeltaan kaikki etnografinen aineisto on subjektiivista, osittaista ja kontekstisidonnaista. Se on tulkintaa, joka on sitoutunut tutkijan, informanttien ja lukijan omiin näkökulmiin.⁴¹ Refleksiivistä etnografista tutkimusta ja autoetnografiaa tehtäessä tutkijan kentällä olo on ruumiillista. Kontekstistaan irrallinen ja liian individualistinen ote saattavat tuoda esiin narsistisia piirteitä, jotka eivät tue tutkimusta. Tällaisia etnografisen tutkimuksen sudenkuoppia ovat muun muassa liian intiimit henkilökohtaiset tunnistukset ja tarpeeton tutkijan habitukseen ja henkilöhistoriaan sukeltaminen.⁴² Tutkielman tekijänä pyrin pitämään omakohtaisuuden ja itsereflektion kiinni karjalaisuuden kontekstissa

---

³⁸ Knuutila 2010, 33.

³⁹ Uotinen 2010, 179. (ks. myös Reed–Danahay 1997, 1–2; Ellis & Bochner 2000, 739, 742; Spry 2001, 710; Burnier 2006, 414; Ellis 2007, 13–14).

⁴⁰ Uotinen 2010, 183.

⁴¹ Uotinen 2010, 186 (ks. myös Clifford 1986, 7; Medford 2006, 853–854).

⁴² Raunola 210, 286.

ja perusteltuna. Peilaan omaa karjalaistaustaani ja henkilöhistoriaani tutkittavana olevan ryhmän tulkintoihin ja kokemuksiin.

Ilona Raunola (2010) painottaa tutkijan roolin määrittelemisen tärkeyttä suhteessa tutkittavaan yhteisöön. Hänen mukaansa tutkijalla on oltava kykyä arvioida sitä, onko hän osa tutkittavaa yhteisöä, sen ulkopuolella vai jossain näiden välissä.⁴³ Itse asemoin paikkani kynnykselle sisäpuolisuuden ja ulkopuolisuuden välille: tutkijana pyrin ottamaan etäisyyttä aiheeseen ja tarkastelen tutkimaani yhteisöä käydyin Karjala-keskustelun ja Karjala-aiheisen tutkimuksen kontekstissa. Toisaalta, olen itsekin siirtokarjalaisen jälkeläinen, tutkin myös omaa suhdettani Karjalaan ja karjalaisuuteen sekä pyrin ymmärtämään tutkimani ryhmän tulkintoja myös karjalaisesta näkökulmasta.

Raunolan (2010) mukaan tutkijan itsereflektio ja paikantaminen tekevät näkyväksi hänen asennoitumisen aineistoon ja tulkintaan sekä mahdollistavat tutkimuksen tekemisen ja tutkimuksessa merkityksiä synnyttävien rakenteiden tarkastelun. Asiallinen reflektointi helpottaa myös Raunolan mielestä helposti taustalle jäävän kokonaiskuvan hahmottamista, kun tutkija asettaa itsensä osaksi tutkittavaa joukkoa.⁴⁴

Omakohertaisen tutkimusaiheen valinta on motivoivaa, mutta siinä on omat haasteensa. Karjala-tutkijat ovat usein oman tutkija-asetelmansa ja taustaoletustensa esiin tuomisen kanssa korostetun huolellisia. Tämä johtuu Maunu Häyrysen (2012) mukaan siitä, että alueeseen liittyä edelleen paljon vahvoja tunnelatauksia ja poliittisia latauksia, jotka tekevät Karjalan neutraalista tutkimisesta haastavaa. Etenkin luovutettua aluetta tutkiessa on Häyrysen mielestä otettava huomioon siihen liittyvät kipupisteet, kuten alueluovutusten ja siirtokarjalaisuuden traumat, alueen sotienjälkeinen kehitys sekä suomalaisten ja venäläisten kanssakäymiseen liittyvät vastakkainasettelut rajan tuntumassa, unohtamatta evakkomuistojen ja nationalismin mukanaan tuomaa painolastia.⁴⁵ Olen itsekin huomannut, että puhuessani tutkimusaiheestani etenkin iäkkäille karjalaistaustaisille ihmisille, alan helposti pehmentelemään omia pohdintojani ja havaintojani, etten loukkaisi heidän tunteitaan.

---

⁴³ Raunola 2010, 286.

⁴⁴ Raunola 2010, 311.

⁴⁵ Häyrynen 2012, 8–10.

Seppo Knuuttila ja Pekka Suutari (2013) pohtivat, että tutkijat ovat yksi Karjalaa ”ylläpitävä” ryhmä. Karjala-tutkijat luovat jatkuvasti uusia tulkintoja esimerkiksi Karjalan kulttuurista, historiasta ja kielestä. Tästä johtuen Karjala tutkimuksen kohteena pikemmin moninaistuu kuin muuttuu yksiselitteisemmäksi. Tämä taas vaatii Karjalan tutkijalta sietokykyä moneudelle.⁴⁶

1.4 Oma taustani karjalaisena ja valokuvaajana

Olen niin kutsuttu ”varttikarjalainen”.⁴⁷ Isäni isä oli syntynyt Sortavalan maalaiskunnassa ja viettänyt nuoruuttaan Sortavalan alueella ennen sotia. Vietin lapsena paljon aikaa mummolassa, josta uskon imeneeni itseäni karjalaisen identiteetin. Isoisäni sisko ja hänen poikansa asuivat saman kerrostalon alakerrassa isovanhempieni kanssa. Muistan jo hyvin pienenä ihmetelleeni tämän sukuhaaran outoja tapoja. Esimerkiksi kahvilla ravattiin vuoron perään talon ensimmäisessä ja kolmannessa kerroksessa useita kertoja päivässä, jonka lisäksi soiteltiin vielä puhelimella kuulumisia.

Lapsena en vielä tiedostanut, että kyseessä olisi ollut jotain karjalaista. Jostain syystä kuitenkin koin nämä tavat enemmän omakseni kuin oman perheeni tavat. En tunne koskaan juurtuneeni kotikaupunkiini Äänekoskeen tai kokenut olevani keskisuomalainen. Sen sijaan olen kiipuillut oman identiteettini kanssa ja tuntenut olevani juureton. Karjalasta löysin itselleni henkisen kodin. Itse en muista isoisäni mainostaneen erikseen karjalaisuuttaan tai puhuneen usein entisestä kotiseudustaan. Karjalaisuus tuli esille näkyvimmin arkielämässä, tavoissa ja Laatokkaa maisemaltaan muistuttaneesta mökkipaikasta Keiteleellä. Hänen siskonsa taas puhui useammin rajantakaisesta Karjalasta ja erityisesti Sortavalasta. Nämä tarinat eivät ole kuitenkaan piirtyneet selkeästi mieleeni. Sen sijaan muistan isotätini puhuneen ”hassusti” ja tehneen suurieleisesti ristinmerkkejä käsillään, vaikka kuuluikin evankelisluterilaiseen kirkkoon.

---

⁴⁶ Knuuttila & Suutari 2013, 12–13.

⁴⁷ vrt. Fingerroos 2007, 20. *Varttikarjalaisuus* tarkoittaa sitä, että joku isovanhemmista on syntynyt Karjalassa, mutta vanhemmat eivät.

Koska omat muistikuvani omien sukulaisten karjalaisuuden esilletuomisesta ovat niin hataria päätin kysyä asiasta isältäni, joka muisteli oman isänsä puhuneen kyllä Karjalaan ja Sortavalaan liittyneistä asioista. Nämä kertomukset olivat usein liittyneet lapsena tehtyihin kolttoisiin. Isäni kertoi isänsä ja tämän siskon perheen leiponeen paljon. Karjalaisiksi tavoiksi isäni mielsi myös vieraanvaraisuuden. Jos isovanhempieni luona kävi vieraita, viipyivät he usein vähintään viikon, jonka aikana heitä kestittiin yltäkyläisesti.

Anna-Kaisa Kuusisto-Arposen (2012) tulkintojen mukaan siirtokarjalaiset ovat olleet jatkuvasti liikkeellä sekä fyysisesti että henkisesti. Evakkotaipaleen selviytymistarinaa on kerrottu jälkipolville ja pakotetun siirtymisen aiheuttamaa traumaa on siirretty eteenpäin jälkipolville, jotka ovat saaneet perintönä myös erilaisia levottomuuden ja juurettomuuden tunteita.⁴⁸ Olen aikuisena alkanut pohtia sitä, johtuuko oma levoton luonteeni jollain tavalla karjalaisesta taustastani. Tunnistan samoja levottomuuden piirteitä myös omasta isästäni ja isoisäni muistokirjoituksessakin on mainittu hänen olleen ”*vilkas ja toimelias mies, melkein pysähtymättä liikkeessä*”.⁴⁹

Karjalaisuus ja Karjala on ollut itselleni aina arvoihin ja elämäntapaan liittyvä tunnepitoinen kokonaisuus, jonka rajat ovat olleet pääni sisällä eivätkä kartalla. Olen kuitenkin toisaalta pienestä pitäen ajatellut sen myös kaukaiseksi paikaksi, joka on jossain muualla kuin Suomessa. Omassa kasvuympäristössäni Karjalaa muisteltiin nostalgisesti, muttei katkerasti. Sukulaisten puheesta välittyi kyllä tietynlainen haikeus, mutta ennen kaikkea lämpö ja hiljainen arvostus karjalaisuutta kohtaan.

Ujostelin pitkään oman karjalaisen identiteettini kanssa. Vaikka kaikki karjalaisuuteen ja Karjalaan liittämäni ominaisuudet ja ilmiöt olivat positiivisia ja voimaannuttavia, tunsin aiheen itseni kannalta ongelmalliseksi. En kokenut olevani oikeutettu kutsumaan itseäni karjalaiseksi. Vielä nykyäänkin kiemurtelen toisinaan aiheen kanssa ja sanallistan asian itselleni ja asiasta kysyville sanomalla olevani *karjalaistaustainen*, *varttikarjalainen* tai kertomalla suku-

---

⁴⁸ Kuusisto-Arponen 2012, 160–161.

⁴⁹ Pesonen 2003.

juurieni olevan Karjalassa. Karjalaisuuteni kanssa ”kaapista ulostuloa” on kuitenkin vauhdittanut Karjala-tutkija, emeritusprofessori Heikki Kirkisen useasti toteamat sanat: ”*Karjalaisia ovat ne, jotka pitävät itseään karjalaisina*”⁵⁰

Taustani valokuvaajana on journalismissa ja dokumentaarisessa valokuvauksessa. Valokuvauksen perusteita opiskelin Jyväskylän ammattikorkeakoulun viestinnän koulutusohjelmassa. Varsinaisen kipinän kuvaamiseen sain ollessani vaihto-opiskelijana Bredassa Alankomaissa vuonna 2009. Kuvallinen ilmaisu on aina ollut lähellä sydäntäni, mutta itselleni ominaisimman ilmaisutavan löytäminen vaati kokeiluja kuva- ja videotaiteen eri alojen parissa. Ammatti-identiteettini valokuvaajana alkoi muotoutua työskennellessäni Joensuun Ylen toimituksessa valokuvaajana ja radiotoimittajana ja syventyi Pohjois-Karjalan museossa, jossa toimin museovalokuvaajana tallentaen kuvia arkisto- ja julkaisukäyttöön.

Ylen toimituksessa työskennellessäni opin käytännön saneleman pakon takia kuvan käyttökontekstin kannalta olennaisten asioiden tallentamisen tärkeyden. Radiohaastattelut täytyi saada tallennettua Ylen järjestelmiin minuuttiaikataululla, eikä juttujen nettiversioihin, saati niiden valokuviin, ollut ylimääräistä aikaa. Vaikka työn pääpaino olikin edelleen radiossa, oli selkeää, että alati digitalisoituvassa maailmassa Ylen kaltaisen toimijan piti tuottaa nettimaailmaan visuaalisesti edustavaa aineistoa. Valokuvauksen kannalta haasteellista oli ottaa vain kymmenen minuutin keskustelun pohjalta henkilöhaastattelujen tueksi kuvia, joista välittyisi haastatellun henkilön persoonan oleelliset piirteet yhdistettynä haastattelun aiheeseen. Nopea-tempoinen työskentely ja olennaiseen keskittyminen syvensivät kiinnostustani ihmisten ja ihmisjälkien kuvaamiseen.

Valokuvaus on itselleni kuitenkin ennen kaikkea hahmottamisen väline. Kuvaamisen kautta pyrin ymmärtämään paremmin omaa ympäristöäni ja suhdettani siihen. Se antaa minulle mahdollisuuden palata myöhemmin tilanteisiin ja paikkoihin, jotka olen kokenut kuvaushetkellä intuitiivisesti itselleni tärkeiksi ja analysoimaan niiden merkitystä oman identiteettini kannalta. Kuvatessa keskityn usein johonkin yksityiskohtaan tai yksittäiseen kohteeseen, kuten kuvan keskeiseen ihmishahmoon ja huomaan vasta myöhemmin kuvia editoidessani, että olen

---

⁵⁰ ks esim. Knuuttila & Suutari 2013, 21.

rajannut kuvauskohteen tietyllä tavalla. Monesti juuri rajaus (kohteen asettaminen kontekstiin) on kuvassa ympäristön hahmottamisen kannalta tärkeämpää kuin yksittäinen kuvauskohde.

Tämän tutkielman materiaalia kuvatessani, en vielä kuvaushetkellä tiennyt, että tulisin käsittelemään sen pohjalta syvemmin omaa suhdettani Karjalaan. Keskityin kuvaamaan sitä, mitä näin silmilläni aivan kuin mitä tahansa muuta dokumentoitavaa aluetta kuvatessa. Toisin sanoen katsoessani etsimen läpi, etäännytin itseäni välittömältä tunnekokemukselta ja uskottelin tekeväni neutraalia dokumentaatiotyötä. Vasta myöhemmin kuvia tarkastellessani huomasin vaistomaisesti tallentaneeni jotain itselleni tärkeää.

1.5 Tutkielman rakenne

Tässä luvussa olen määritellyt tutkielmani kannalta olennaisia Karjalan eri ulottuvuuksia ja kertonut omasta roolistani karjalaisena, tutkijana ja valokuvaajana. Seuraavissa luvuissa esittelen tutkielmani vastaajien tulkittavana olleen kuva-aineiston sekä valokuvan teoriaa, tutkielman kyselyn rakenteen, vastaajien tulkinnoista muodostamani sanapilvet sekä tulkinnoista tekemäni analyysin ja sen johtopäätökset.

Tutkielman aineisto on kerätty verkkomuotoisena kyselynä, jonka rakenteen esittelen tarkemmin luvun 3. *Kyselyn vastausten analyysi* alussa. Luvussa 2. *Valokuvat tutkimusaineistona* käyn läpi valokuvien ja niiden tulkintojen teoriaa ja merkitystä yleisellä tasolla sekä tutkimusaineistona. Esittelen myös kuvaamani materiaalin ja määrittelen kuvieni tutkielman kannalta olennaisen kontekstin. Teen kyselyn tuloksista vastaajien tulkintoja visuaalisesti kuvaavia sanapilviä, joita analysoin luvussa 3. *Kyselyn vastausten analyysi*. Sanapilvien lisäksi käytän analyysissäni hyödyksi kyselyyn vastanneiden avoimia tulkintoja kuvista ja vertailen koostamiani tuloksia yleisen Karjala-keskustelun ja ajankohtaisten Karjala-tutkimusten muodostamiin mielikuviin sekä omiin kokemuksiini siirtokarjalaisten jälkeläisenä. Tutkielmani tulokset ja pohdinnan esittelen luvussa 4. *Karjalan kuvat*.

2. VALOKUVAT TUTKIMUSAINEISTONA

Käsittelen tutkielmassani valokuvaa visuaalisena artefaktina ja representaationa. Selvitän myös valokuvan luonnetta sen *materiaalisen ytimen* kautta. Käyn läpi tiiviisti myös ominaisuuksia, jotka tekevät valokuvasta ”hyvän”. Ensisijaisesti valokuva on tutkielmassani tulkinnan väline ja Karjalan sekä karjalaisuuden visuaalinen representaatio. Kuvat eivät ole tutkielman kyselyyn vastaavien arvioitavana esimerkiksi taideteoksina, vaan dokumentaarisena aineistona Karjalan nykytilanteesta. Niiden tarkoitus on herättää vastaajissa tunteita ja saada heidät pohtimaan omaa suhdettaan Karjalaan ja karjalaisuuteen.

Valokuvan tutkimus on monitieteinen alue ja viimeaikaisessa tutkimuksessa on korostettu, että valokuva asettuu monien eri elämänalojen ja diskurssien risteämäkohtiin, eikä ole luonteeltaan selvärajainen ja yksikkömuotoinen ilmiö, vaikka se olisikin pikaisesti mietittynä sangen yksinkertainen käsite. Yksinkertaisimmillaan valokuva on kameralla tuotettu kuva, joka on käsitelty joko kemiallisin menetelmin fyysiseen muotoon tai digitaalisin menetelmin bitteiksi tietokoneelle ja älylaitteisiin.⁵¹

Kun valokuvaa aletaan tarkastella eri tutkimustraditioiden valossa, muuttuu käsitteen määritelmäkin monitasoisemmaksi. Valokuvaa on käsitelty historian saatossa hyvin erilaisista lähtökohdista. Yksi valokuvantutkimuksen siteeratuimmista teoksista on filosofi Roland Barthesin *Valoisa huone* (1985). Museoinstituutioiden, taidekuratoinnin ja estetiikan näkökulmasta valokuvasta on kirjoittanut muun muassa John Szarkowski esseessään *The Photographer's eye* (1964). Yhteiskuntatieteellisesti valokuvaa on käsitelty esimerkiksi Liz Wells (1996) kirjassaan *Photography – A Critical Introduction*. Valokuvan määritelmiä on yhtä monia kuin kirjoittajiakin.

Jos kuvaa tutkitaan teknisesti, voidaan jo pelkkää negatiivia pitää valokuvana ja kaikki sen jälkeen tapahtuvat prosessit ovat toissijaisia. Taiteentutkijoiden mielestä taas valokuva on mielekäs tarkastelun kohde vasta siinä vaiheessa, kun valokuvaaja on tehnyt negatiivista (tai raakakuvasta) lopullisen vedoksen. Taidehistorian kannalta tarkasteltuna valokuva taas on selkeimmillään signeerattu ja näyttelyssä esillä ollut teos. ”Tavalliselle” ihmiselle valokuva taas

---

⁵¹ ks. esim. Palin 2009, 12.

voi olla esimerkiksi lompakossa mukana kulkeva kuva omasta lapsesta tai älypuhelimien taustakuvaksi ladattu kuva rakkaasta puolisoista. Tällöin kuva toimii antropologisena todistusaineistona.⁵² Tutkielmani kuva-aineisto on luonteeltaan nimenomaan antropologista todistusaineistoa. Olen kiinnostunut siitä, millaisia merkityksiä valokuviini liitetään ja kuinka Karjala ja karjalaisuus koetaan niiden kautta.

Hyvän valokuvan määritelmä riippuu monesta eri asiasta. Yleispäteviä ominaisuuksia hyvälle kuvalle ovat Michael Freemanin mukaan esimerkiksi, että kuva on teknisesti taitavasti rakennettu. Kuvan valotuksen, sommittelun ja terävyyden on oltava ”riittäviä” tai yleisesti hyväksytyjen teknisten ”sääntöjen” rikkomisen on oltava perusteltu tehokeino. Hyvä kuva herättää myös katsojassaan reaktion eli on visuaalisesti stimuloiva. Hyvä valokuva välittää Freemanin mielestä katsojalleen enemmän kuin pelkän välittömän, eli tarjoaa enemmän kuin yhden kokemuksen tason. Kuvaajan tekemät ratkaisut johdattelevat katsojan tulkintaa ja huomiota kuvan eri kohteisiin, yksityiskohtiin ja niiden muodostamiin kokonaisuuksiin. Hyvälle kuvalle tärkeää on myös kulttuurinen konteksti. Valokuvaus itsessään on luonnostaan ajankohtaista. Halusi kuvaaja sitten korostaa oman aikansa ilmiöitä tai etäännyä niistä, on hän kuitenkin tietoinen siitä, että hänen kuviaan tullaan tarkastelemaan laajemmassa kontekstissa.⁵³

Omassa kuvastossani en ole pyrkinyt visuaaliseen houkuttelevuuteen tai erityisen taiteelliseen ilmaisuun. Kuvieni konteksti on kuvajournalismin perinteessä. Kuvajournalismi on valokuvauksen laji, joka pääsee monien mielestä kaikkein lähimmäksi valokuvauksen ihanteiden toteuttamista. Tämä näkemys perustuu Michael Freemanin mukaan siihen, että siinä hyödynnetään selvimmin ja läpinäkyvimmin kameran kykyä tehdä välittömiä tallenteita. Kuvajournalismin ja kuvajournalisteille on ollut ominaista yhteiskunnallisen vaikuttamisen tarve ja usko siihen, että valokuvalla on voima vaikuttaa aidosti yhteiskunnallisiin ja poliittisiin asioihin. Selkeimmin kuvajournalismin vaikuttavuus tulee esille sotakuvauksessa, josta selkeimpänä esimerkkinä voidaan mainita Vietnamin sotaa tallentaneiden kuvaajien tuottama kuva-ai-

---

⁵² Palin 2009, 12.

⁵³ Freeman 2011, 14–20.

neisto, joka oli osaltaan vaikuttamassa asenteiden muutokseen sodanvastaisiksi Yhdysvalloissa. Kuvajournalismin vaikuttavuutta on toisaalta myös kritisoitu ja sen on katsottu yliarvoivan oman kykynsä aitoon yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen.⁵⁴

Kuvajournalistien ihanteena on yleensä kertoa kaikki tai ainakin mahdollisimman paljon yhdessä kuvassa. Toinen vaihtoehto on valikoida joukko kuvia, jotka muodostavat yhdessä tarinan dokumentoivasta kohteesta tai ilmiöstä. Tällaista kuvajoukkoa kutsutaan kuvaesseeksi tai kuvakertomukseksi. Kuvaessee on puhtaimmillaan lehdessä julkaistu huolellisesti suunniteltu ja taitettu kuvakertomus. Kuvakertomusten pioneerina voidaan pitää amerikkalaista *Life*-lehteä, joka on 1930-luvulta lähtien julkaissut monikuvaisia reportaaseja ajankohtaisista ilmiöistä.⁵⁵ Tutkielmani kuva-aineisto on luonteeltaan kuvaessemäinen kokonaisuus nykypäivän Karjalasta. Mukaan valitut viisi kuvaa muodostavat kokonaisuuden, jonka itse näen kuvaavan monipuolisesti kuvausmatkalla havaitsemaani Venäjän Karjalan arkitodellisuutta.⁵⁶

2.1 Mitä valokuvassa on ja mitä se esittää?

Valokuva syntyy valon vaikutuksesta, oli kyse sitten filmille tallennetuista tai nykyisistä digitaalisista valokuvista. Koska tutkielmani kuva-aineisto on kuvattu digitaalikameralla, en ala tarkemmin käsittelemään filmivalokuvien fotokemiallisia prosesseja. Digitaalikamerassa kuva syntyy, kun valo muuttaa kuvakennon sähköisiä varauksia. Sekä filmi- että digitaalikuvien muodostuminen perustuu kuitenkin samaan prosessiin, jossa valo aiheuttaa elektronien liikettä materiaassa. Tätä valotuksessa syntyvää jälkeä voidaan pitää Janne Seppäsen mukaan valokuvan alkupisteenä, joka muodostaa pohjan valokuvan muille materiaalisuuksille. Seppänen kutsuu jälkeä valokuvan *materiaaliseksi ytimeksi*.⁵⁷

Valokuvan materiaallinen ydin sitoo valokuvan kuvaushetkeen ja -paikkaan ja vaikuttaa tekevän siitä luotettavan todellisuuden kuvaajan. Samaan aikaan se kuitenkin asettaa Seppäsen

---

⁵⁴ Freeman 2011, 50–57.

⁵⁵ Freeman 2011, 50, 78–83.

⁵⁶ Makkonen 2017. Karjalassa tallentamani kuvakertomus on toiminut myös kenttätyöpäiväkirjana ja dokumentointivälineenä.

⁵⁷ Seppänen 2014, 7–8.

mukaan valokuvan epävakaaseen tilaan, koska on vaikea sanoa, ”onko valokuva kuva todellisuudesta, saman todellisuuden jättämä jälki, osa esittämäänsä todellisuutta vai kenties monimutkaisella tavalla kaikkia niitä.”⁵⁸

Materiaalisen ytimen ominaisuus kytkeä valokuvan läsnäolo tiettyyn aikaan ja paikkaan erottaa valokuvan esimerkiksi maalauksesta tai kirjoitetusta kielestä. Läsnäolo ja poissaolo sekä näihin liittyvä problematiikka ovat Seppäsen mielestä valokuvaa koskevan ajattelun ytimessä. Kameraa voidaan pitää eräänlaisena aikakoneena, ”joka siirtää valon piirtämän jäljen muodossa menneisyyttä nykyisyyteen ja nykyisyyttä tulevaisuuteen”. Valokuva onkin artefakti, jossa kuvan katsomisen nykyisyys kohtaa kuvan esittämän menneisyyden.⁵⁹

Myös representaation yksi keskeisistä ulottuvuuksista liittyy läsnä- ja poissaoloon. Seppänen viittaa Tarja Knuuttilan ja Aki Petteri Lehtisen tulkintaan, jonka mukaan representaatioissa ”jokin poissa oleva korvautuu jollain uudella läsnäolon muodolla. Uusi läsnä oleva edustaa tai esittää poissa olevaa – esimerkiksi mielessä oleva ajatus tai muisto rakastetusta edustaa kaipauksen todellista, poissa olevaa kohdetta. – – Representaatio siis ymmärretään perinteisesti objektina, tilana tai ominaisuutena, jonka tehtävä on viitata johonkin ulkopuoliseen”⁶⁰.

Kyselyyn vastaajat tulkitsevat valokuvia karjalaisuuden kontekstista. Tämä johtuu toki myös siitä, että heidän sukujuurensa ovat Karjalassa, mutta ennen kaikkea siitä, että olen kuvien esittelijänä antanut kuville kyseisen kontekstin. Kyselyyn vastaajille on ollut selvää, että he tulkitsevat kuvia, jotka on otettu rajantakaisesta Karjalasta ja että tutkin heidän tulkintojaan niistä. Jos kuva-aineistoon sovelletaan edellä mainittua representaation käsitettä, kuvat esittävät ja edustavat poissa olevaa Karjalaa, joka on korvautunut vastaajien näytöllä näkyvillä viidellä digitaalisella valokuvalla.

Materiaalinen ydin ja representaatio eivät ole Seppäsen mukaan toisiaan poissulkevia käsitteitä, vaan toimivat lomittain luoden tilanteen, jossa valokuvan materiaalisuus ja signifikaatio

---

⁵⁸ Seppänen 2014, 8.

⁵⁹ Seppänen 2014, 33, 71, 99.

⁶⁰ Seppänen 2014, 95 (ks. myös Knuuttila & Lehtinen 2010, 10–11).

elävät jännitteisessä tilassa. Tässä jännitteisessä tilassa läsnä- ja poissaolo vuorottelevat aiheuttaen sen, ettei valokuvan katsoja tiedä katsooko hän kuvauksen kohdetta vai sen representaatiota. Tilanteeseen liittyy Seppäsen mukaan paradoksi: ”kun valokuva ymmärretään poissaolevaa kohdetta esittäväksi representaatioksi, kohde on siinä kuitenkin läsnä materiaalisena jälkenä.” Toisaalta ”Kun valokuva ymmärretään läsnä olevaksi materiaaliseksi jäljeksi kohteesta, valokuva re-presentaationa saattaa kohteen poissaolevaksi.” Seppänen toteaa, että vaikka kyse on valokuvan perustavanlaatuisesta ominaisuudesta, ei tätä materiaalisen ja symbolisen välisestä kohtaamisesta avautuvaa kokemuksellista tilaa pysty merkityksellistämään loppuun saakka.⁶¹

Roland Barthes (1985) on tuonut valokuvan tutkimukseen semioottiset käsitteet *studium* ja *punctum*. Studiumilla Barthes tarkoittaa valokuvan yleisiä ominaisuuksia, joiden avulla kuvan katsojat pystyvät paikantamaan valokuvan ja löytämään siitä yhteisiä merkityksiä. Merkityksien löytäminen ja paikantaminen ovat Barthesin mukaan aina jossain määrin opittuja. Punctum on valokuvan studiumin, eli yleisen tason, rikkova ”pistos”, joka tuo valokuvaan toisen, henkilökohtaisemman ja katsojaa säväyttävän ja koskettavan ulottuvuuden. Punctum on katsojan valokuvasta poimima visuaalinen yksityiskohta, joka herättää hänessä tunteita ja koskettaa häntä henkilökohtaisella tasolla.⁶²

Tutkielmani kannalta koin mielenkiintoiseksi lähteä testaamaan studiumin ja punctumin käsitteitä kevytmuotoisesti. Tutkielmani kyselyn ensimmäinen varsinainen kysymys kustakin tulkittavasta kuvasta on *Kerro mikä kuvassa kiinnitti ensimmäisenä huomiosi?* Vaikka vastaukset kysymykseen eivät suoraan kertoisikaan siitä, onko kuvassa jotain vastaajalle henkilökohtaisesti erityisen säväyttävää, saa niistä silti kokonaiskuvan siitä, mihin asioihin vastaajien huomio ensimmäisenä kohdistuu.

2.2 Tutkimuksen kuva-aineisto

Tutkimuksessa käytetty kuva-aineisto on kerätty toukokuun 2017 loppupuolella viiden päivän kuvausmatkalla Venäjän Karjalassa. Matka oli osa Jyväskylän yliopiston kulttuuriympäristön

---

⁶¹ Seppänen 2014, 96–97, 175.

⁶² Barthes 1985, 32–33.

tutkimuksen maisterikoulutuksen KUOMAn Karjala-ekskursiota. Matkareitti kulki Tohmajärven Niiralan rajanylityspaikan kautta Petroskoihin ja Sortavalaan. Kaupunkien välillä tutustuimme myös matkareitin varrella sijanneisiin Mangan kyliin. Valokuvauksen osalta minulla oli kaksi tavoitetta: kerätä kuvamateriaalia ennakkoon sovittuun valokuvanäyttelyyn Karjalaisille Kesäjuhille, jotka järjestettiin Jyväskylän Paviljongissa kesäkuussa 2017 sekä kuvata dokumentaarista aineistoa maisterintutkielmani aineistoksi.

Suunnitelmani oli kuvata rajantakaista Karjalaa mahdollisimman objektiivisesti ja avoimin mielin välttämättä turhaa rappioromantiikan korostusta ja epäkohtiin takertumista. Heti rajanylityksen jälkeen kävi selväksi, että suunnitelmani oli hyvin idealistinen ja naiivi. Valokuvaajan silmä hakeutuu helposti kohti hänelle itselleen tutusta poikkeavaa ja erot suomalaisen infrastruktuurin ja Venäjän arkitodellisuuden välillä olivat ilmeisiä: tie oli täynnä ammottavia monttuja ja tulliaseman lähellä sijainnut tupakkakauppa ja rahanvaihtopiste oli nuhjuinen ja hieman epäilyttävä. Siellä täällä näkyi yksinäisiä kenollaan olevia vanhoja puutaloja, joiden arvelin olevan alkuperältään suomalaisia. Näkymä vastasi hyvin stereotyyppistä kuvaa Venäjästä, jossa kaikki on rempallaan ja ränsistynyttä.

Lohduttomasta näkymästä huolimatta tunsin sisälläni jotain yllättävää: heti rajan ylityksen jälkeen koin itselleni vierasta kotiinpaluun tunnetta. Tuntemus oli hyvin vahva ja häkellyttävä, mutta yhden johtopäätöksen pystyin tekemään välittömästi: objektiivisuuden ja puolueettomuuden voisi heittää suorilta käsin romukoppaan. Aistin aluetta karjalaisena, en puolueettomana tarkkailijana. Matkan edetessä kiinnitin paljon huomiota siihen, minkälaisia tuntemuksia eri paikat itsessäni aiheuttivat ja kuinka nämä tuntemukset vaikuttivat siihen, mihin kamerani kohdistin.

Näyttelyä varten kuvasin laajahkon määrän kuvamateriaalia, Petroskoista, Sortavalasta, Mangan kylistä ja matkoilta alueiden välillä. Petroskoista kerätty kuvasto oli lähinnä ”turistimaista” katukuvausta, mutta Sortavalassa katseeni kohdistui automaattisesti vanhoihin suomalaisjälkiin. Vaikka olen toistuvasti ihmetellyt yleisessä suomalaisessa Karjala-kuvastossa esiintyvää ilmiötä, jossa sotia edeltävän ajan kuvissa näkyy usein ihmisiä, mutta nyky-Karjalan kuvista ihmiselämä on rajattu pois, todistin itse toimivani tämän stereotypian mukaisesti. En kuvatessani tehnyt tietoista päätöstä jättää ihmisiä pois kuvista, mutta näyttelykuvia valitessani huomasin valtaosan kuvista olevan vanhoista suomalaisrakennuksista.

Kesäjuhlien näyttelyn kuvat valitsin yhdessä Tauri Kankaanpään kanssa. Valitsimme kummatkin omista kuvistamme mielestämme parhaiten rajantakaisen Karjalan nykypäivän elämää kuvaavat otokset, jonka jälkeen lajittelimme kuvat *Neuvostoarkkitehtuuria ja kyläelämää, Ihmisiä ja kaupunkielämää-, Rappio-, Lapsia ja leikkiä-, Nostalgia-* sekä *Hulvaton Karjala –* teemojen alle.

2.2.1 Kuvien esittely

KUVA 2. Kahdenlaista väkeä. (Antti Makkonen 2017).⁶³

KUVA 2 on otettu Sortavalassa yksityiskodin pihassa. Kuvaushetkellä itseäni kiehtoi kuvauskohteesta välittyvä dualismi. Talo vaikutti siltä, että siinä asuu kaksi eri ruokakuntaa. Olin aiemmin matkalla huomioinut, että monessa vanhassa suomalaistalossa asui nykyään useampi perhe. Olin kiinnittänyt huomiota myös siihen, että kukin perhe vaikutti kunnostavan talosta vain asumansa osan. Kyseisestä talosta sai sellaisen vaikutelman, että vasenta puolta asuttaa

---

⁶³ Makkonen 2017.

vähempivarainen perhe tai asuja: esimerkiksi pellit on vaihdettu ainoastaan puoleenväliin kattoa. Pihassa, melko alleviivaavasti, on myös ränsistyneemmällä puolella vanha lommainen Lada ja kunnostetummalla puolella uudenkarhea, puhdas, musta city-maasturi. Kiinnitin kuvausmatkalla useasti huomioita uusien autojen puhtauteen. Vaikka auto olisi parkkeerattu romahtamisvaarassa olevan rakennuksen pihaan, oli se aina puhdas ja kiiltävä. Asetelma on mielestäni myös visuaalisesti kiehtova. Autojen, talon ja taivaan värien sävyt tuovat kuvaan leikkisää tunnelmaa.

KUVA 3. Karjalan taimia. (Antti Makkonen 2017).⁶⁴

KUVA 3 on otettu Sortavalassa asuinalueella, jossa oli sekä puu- että kerrostaloasutusta. Kuvauspaikalla oli lasten lisäksi myös muita ihmisiä. Kaksi vanhaa naista istui kevätoringossa pienen puutalon edustalla. Otin myös heistä kuvan, joka päättyi myös näyttelykuvaksi Paviljongin näyttelyyn. Olen käyttänyt (joskin tahattomasti) kuvaajan valtaa kuvaushetkellä rajatessani kuvaa: ainoa tunnistettava kuvassa näkyvä rakennus on neuvostoaikainen kerrostalo, joka luo

---

⁶⁴ Makkonen 2017.

vaikutelman siitä, että kuva olisi otettu ankeassa lähiössä. Todellisuudessa lasten hiekkalaa-
tikko sijaitsee melko viihtyisällä sisäpihalla, jota reunustavat vanhat puutalot pienine puutarha-
palstoineen. Puutaloihin kuvassa viittaa kuitenkin ainoastaan kuvan vasemmassa laidassa pil-
kottava seinäpätkä.

Lapset asettuivat kuvaan luontevasti. En ohjannut heitä millään tavalla. Oikeanpuolimmainen
poika laittoi kätensä kaverinsa ympärille kuvaa varten ja koko lapsijoukko poseerasi ujon kiin-
nostuneena. Muistan miettineeni, että tässä on Karjalan alueen tulevaisuus. Pohdin Karjalan
rajattomuutta ja sitä, kuinka lapsen mieli ei luultavasti ole vielä poliittisesti väritynyt ja tietoi-
nen valtioiden välisistä raja-aidoista. Yksi syy siihen, miksi valitsin juuri tämän kuvan tutkiel-
mani kuva-aineisoon, oli kuvattavien ihmisten ikä. Ihmisten mielikuvissa Karjalan alueen vä-
estö on lähes poikkeuksetta eläkeikäistä ja usein kuulee puhuttavan siitä, kuinka Karjalan alue
tyhjenee nuorten muuttaessa suurempiin kaupunkeihin. Tämä ei kuitenkaan omien havaintojeni
mukaan pidä paikkaansa. Sortavalan katukuvassa näkyi keväällä 2017 oikeastaan enemmän
lapsia, nuoria ja keski-ikäisiä ihmisiä kuin vanhuksia. Mietin kuvatessani myös sitä, että ku-
vassa näkyvä miljöö voisi olla esimerkiksi kotikaupunkini Äänekosken kerrostalolähiöstä. En
pitänyt sitä erityisen venäläisen oloisena.

KUVA 4. Karjalan silta. (Antti Makkonen 2017).⁶⁵

Tämä Sortavalassa Laatokan rannalta otettu kuva oli hyvin lähellä jäädä ottamatta. Olin iltakävelyllä matkamme viimeisenä päivänä ja rautatiesiltaa talsiessani käännyin katsomaan edessä avautuvaa näkymää. Keväinen ilta-aurinko oli värjännyt taivaan ja järven pastellisävyin ja Karjalan-silta näytti jotenkin kliseiseltä. Muistan selkeästi sanallistaneeni tuntemukseni mielesäni: ”Noh, kait sitä on pakko yksi tällainen postikortti-kuvakin ottaa.” Otin tilanteesta ainoastaan yhden kuvan, tämän. Yleensä otan eri kohteista useampia kuvia varmistaakseni oikean valotuksen ja tarkkuuden. Tällä kertaa pidin kuva-aihetta niin tavanomaisena, että luotin yhden kuvan olevan tarpeeksi laadukas, jotta sen kehtaa näyttää sukulaisille.

Onneksi otin kuvan, koska siitä tuli yksi näyttelyn eniten reaktioita herättäneistä kuvista, jonka äärellä kesäjuhlavieraat viettivät aikaa. Kuvan vastaanotto oli positiivinen ja se sai ihmiset muistelemaan Sortavalaa ja Karjalaa nostalgisesti. Sitä luonnehdittiin kauniiksi ja erottuvaksi

---

⁶⁵ Makkonen 2017.

suurimmasta osasta muista kuvista, joissa katsojat näkivät *rumuutta, rappiota ja ränsistyneisyyttä*. Kesäjuhluvieraiden reaktiot saivat minut palaamaan kuvan äärelle uudestaan ja aloin nähdä siinä aivan uudenlaista symboliikkaa. Myöhemmin tarkasteltuna kuva ei näyttänyt enää kliseiseltä ja näin nyt itsekin paremmin maiseman kauneuden. Laatokan tyyni pinta luo kuvaan pysähtyneen tunnelman ja uskon tämän vedonneen kesäjuhluvieraisiin. Kesäjuhliilla tein myös havainnon siitä, kuinka juhlien tunnelma oli haluttu luoda sellaiseksi kuin aika olisi pysähtynyt. Ilmassa oli vahvaa nostalgisuuden ja utooppisen ajattelun tuntua. Näyttelyimme rappiotilaa esittävät kuvat yhdistettiin nykyisyyteen ja Neuvostoliiton/Venäjän ajan vaikutuksiin ja esimerkiksi kyseinen silta-kuva ja muiden Kesäjuhlien näyttelyiden kuvamateriaali ajattomaan aikaan, ikään kuin muistutukseksi menneisyydestä, jota ei ehkä koskaan ollut olemassa-kaan.

KUVA 5. Mangan tsasouna. (Antti Makkonen 2017).⁶⁶

---

⁶⁶ Makkonen 2017.

KUVA 5 on otettu Mangan kylässä, lähellä Prääsää. Tsasounaa kunnostettiin parhailaan kylän yhteisvoimin. En ole itse uskonnollinen ihminen, joten huomioni kuvaushetkellä kohdistui lähinnä rakennuksen fyysiseen ulkomuotoon. Pohdin toki tsasounan merkitystä pienelle kylälle ja yhteisölle. Rakennusta haluttiin selkeästi kunnostaa ja vaalia. Tsasouna sijaitsi keskeisellä paikalla, pienellä mäellä, ja sen tornista näki koko Mangan kylän.

Kun saavuimme paikalle, huomasimme, että tsasounan lähetyvillä paikallinen kyläaktiivi oli siistimässä tsasounan ympäristöä. Hän esitteli meille rakennusta ja vei ryhmämme myöhemmin tutustumaan ylläpitämäänsä ”kotiseutumuseoon”, josta löytyi esineitä karhun kallosta vanhoihin käsitöihin ja työvälineisiin.

KUVA 6. Valoa ikkunassa. (Antti Makkonen 2017).⁶⁷

Kyselyn viimeinen kuva on otettu Sortavalassa aamuyön tunteina. Toukokuinen aamuaurinko on juuri alkanut paistaa ja heijastuu kuvan ikkunasta. Kuvaushetkellä en muista pitäneeni tätä

---

⁶⁷ Makkonen 2017.

kyseistä kuvaa mitenkään erityisenä. Kuvasimme useita vanhoja ja uudempia rakennuksia aamun kuvausekskursiolla ja yksittäiset ruudut eivät jääneet välittömästi mieleen. Matkan kuvia selaillessani pysähdyin tämän otoksen äärelle kuitenkin pitkäksi aikaa. Huomasin myös intuitiivisesti kuvanneeni usein ikkunoita matkan aikana sekä Petroskoissa että Sortavalassa. Ikkuna symboloi itselleni jotain kahden maailman, ulkoisen ja sisäisen, välillä olevaa. Ulkoapäin talo vaikutti rapistuneelta, mutta ryhdikkäältä. Sisältä taas huokui lämmin tunnelma, joka on kuitenkin kukkaverhoilla eristetty ja varjeltu ulkopuolisilta. Koen kuvan myös hyvin karjalaiseksi. Siinä on jotain myyttistä, vanhaa ja arvokasta, joka tulee esiin hieman rapistuneiden puitteiden keskeltä.

3. KYSELYN VASTAUSTEN ANALYYSI

Tässä luvussa esittelen tutkielmani kyselyn rakenteen ja analysoin kyselyn tuloksista muodostamiani sanapilviä. Käyn läpi jokaisen tulkittavana olleen kuvan sanapilvet erikseen ja nostan esille niistä ja kyselyn avoimista tulkinnoista nousevia teemoja ja tulkintoja. Luvun lopussa esittelen myös kaikkien kuvien tulkinnoista laaditun kokonaiskuvaa hahmottavan sanapilven.

3.1 Kysely ja sanapilvet

Tutkielmani kyselyn toteutin verkkomuotoisena Webropol-kyselyohjelmiston avulla.⁶⁸ Lisäsin ensin kyselyn linkin henkilökohtaisen Facebook-profiilini seinälle. Tarkoitukseni oli tehdä pilottikysely, jolla testaisin sitä, onko kysymysten tyyli ja laajuus sopiva. Pilottikyselyn tarkoituksena oli myös arvioida sitä, onko tällaisella kyselyllä mahdollista saada tarpeeksi paljon vastaajia, jotta kyselyn tuloksia voisi yleistää. Tiesin jo etukäteen, että omista kontakteistani oli paljon karjalaistaustaisia ihmisiä. Kyselylinkin laaja leviäminen taas yllätti minut täysin. Muutaman päivän jälkeen linkkiä oli jaettu jo useita kertoja ja vastaajien määrä ylitti viidenkymmenen vastaajan rajan. Totesin, että kyselyn kysymyksenasettelu on toimiva ja lisäsin alkuperäiseen päivitykseeni tiedon, että pilotti on onnistunut ja koska kyselyyn ei tule muutoksia, voidaan siihen jo vastanneiden tulkintoja käyttää tutkielmassa.

Lisäsin kyselyn linkin kahteen suosittuun Karjala-aiheiseen Facebook-ryhmään *Sortavala valokuvina ja tarinoina* (yli 2000 jäsentä) sekä *Juuret rajantakaisessa, kauniissa Karjalassa* (yli 15000 jäsentä). Kysely oli auki 29.9.2017 – 16.10.2017 välisen ajan ja keräsi siinä ajassa 415 vastaajaa. Totesin yli 400 vastaajan olevan riittävä määrä relevanttien tulosten aikaansaamiseksi. Ryhmissä kysely otettiin vastaan innostuneesti ja julkaisujen kommenttikenttiin tuli useita kannustavia kommentteja. Ihmiset kertoivat kommentteissa myös mielellään omista sukujuuristaan ja ilmoittivat, että ovat käyneet vastaamassa kyselyyn.

---

⁶⁸ Makkonen, 2018a. Materiaali on tallennettu kyselyohjelmasta vietyinä raporttina kirjoittajan arkistoon. Sanapilvien tulkinnoissa käytetyt sitaatit ovat peräisin kyselyyn vastanneilta, ellei toisin mainita.

Kyselyyn vastaamisen edellytyksenä oli, että vähintään yksi vastaajan isovanhemmista tai vanhemmista oli syntynyt rajantakaisen Karjalan alueella. Kyselyyn vastattiin anonyymisti. Taustatietoina kysyin vastaajien iän, sukupuolen, Karjala-taustaisten isovanhempien tai vanhempien määrän sekä heidän sukujuurensa. Lisäksi olin kiinnostunut siitä, oliko kyselyyn vastaaja käynyt rajantakaisessa Karjalassa. Karjalassa vierailleita vastaajista oli noin kaksi kolmasosaa.

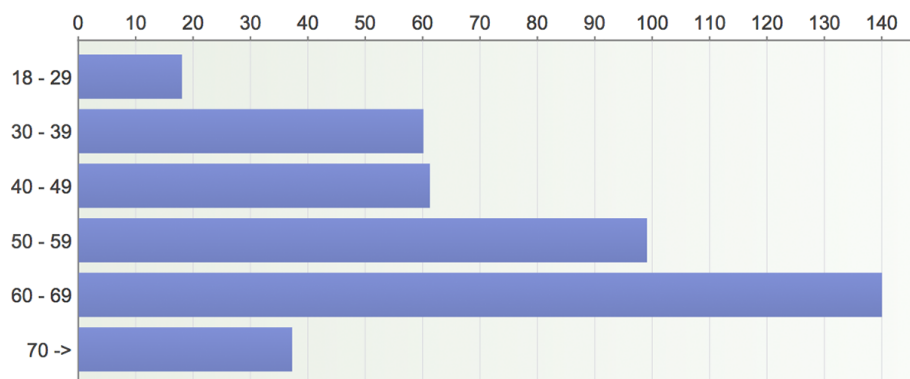
TAULUKKO 1. Kyselyn ikäjakauma. (Antti Makkonen 2018).

Karjala-kuvaston tulkinta - Peruseraportti

1. Ikä

Vastaajien määrä: 415

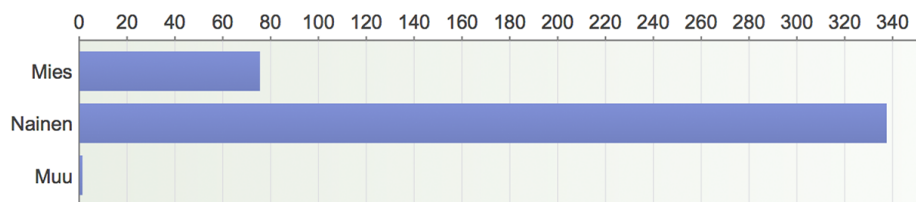
Iän mukaan lajiteltuna suurimman ryhmän muodostivat 60–69-vuotiaat 33,73% osuudella. Seuraavaksi yleisin ikäryhmä oli 50–59-vuotiaat (23,85%). 40–49-vuotiaita vastanneista oli 14,7%, 30–39-vuotiaita 14,46%. Yli 70-vuotiaita vastanneista oli 8,92% ja 18–29-vuotiaita 4,34%. Vaikka kysely toteutettiin verkkomuotoisena ja keräsin vastaukseni käytännössä Facebookin välityksellä, ei siihen vastanneiden ikäjakauma tullut yllätyksenä. Osasin odottaa aikaisemman tietämykseni turvin, että aihe kiinnostaa eniten juuri suuriin ikäluokkiin kuuluvia, joiden omat vanhemmat ovat syntyneet rajantakaisessa Karjalassa.

TAULUKKO 2. Kyselyn sukupuolijakauma. (Antti Makkonen 2018).

2. Sukupuoli

Vastaajien määrä: 413

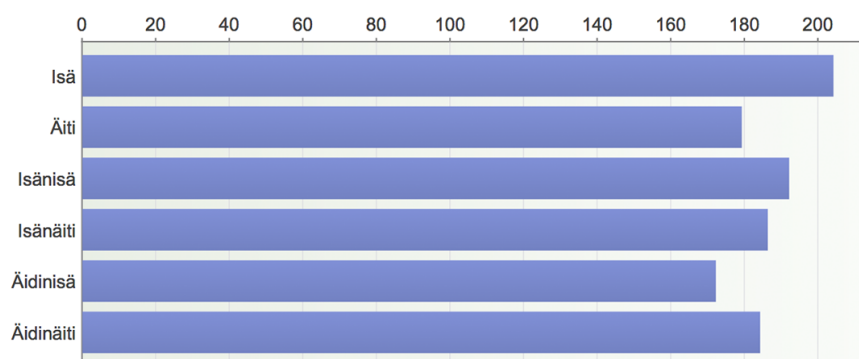
Kyselyyn vastanneista valtaosa (81,6%) oli naisia. Miehiä vastanneista oli 18,16% ja sukupuolekseen ”muu” valinneita oli 0,24%. En osannut odottaa näin radikaalia jakaumaa ja jäin pohtimaan, mistä kyseinen ilmiö voisi johtua? Yksi selitys voi olla se, että aihe yksinkertaisesti kiinnostaa enemmän naisia kuin miehiä. Sukupuolijakaumaa voi selittää myös osaltaan se, että Facebook-ryhmät, joissa tutkielman kyselyn linkki oli esillä, ovat naisvaltaisia.

TAULUKKO 3. Kyselyyn vastaajien sukulaissuhteet. (Antti Makkonen 2018).

4. Sukulaissuhteesi Karjalaan.

Vastaajien määrä: 415

Sukulaissuhteiden osalta raportti on melko tasainen. Sukulaissuhteita kuvastavan taulukon tulkinnassa on hyvä ottaa huomioon, että osa vastanneista on saattanut valita ainoastaan yhden vaihtoehdon siinä missä osa vastaajista on saattanut valita kaikki vaihtoehdot. Perhesuhteita mielenkiintoisempaa on mielestäni se, mihin kaikkialle vastaajien sukujuuret ulottuvat. Olin laittanut kyselyyn vaihtoehdoiksi kaikki ennen sotia Suomelle kuuluneet karjalaiset kaupungit ja pitäjät. Vastaajat saivat valita vaihtoehdoista omien sukujuuriensa sijainnin. Vahvimmin edustettuina olivat *Sortavalan maalaiskunta, Rautu, Jaakkima, Sortavala* ja *Viipuri*. Olennaista mielestäni on, että vastaajien sukujuuret olivat hyvin laajasti koko rajantakaisen Karjalan alueelta. Pitäjistä ainoastaan *Kanneljärvi* jäi tyhjäksi.

Varsinaisessa kyselyssä tulkittiin viittä kuvaa, joissa kaikissa oli sama ohjeistus: ”*Katso kuvaa rauhassa hetken ajan. Kerro mikä kuvassa kiinnitti ensimmäisenä huomiosi? Seuraavassa kohdassa kuvaile viidellä yksittäisellä sanalla millaisia tunteja ja mielteitä kuva sinussa herättää. Käytä sanan perusmuotoa. Lopuksi voit vapaasti avata vastauksiasi tarkemmin*”.

Suljettuani kyselyn keräsin Webropol-ohjelmiston avulla raportin, josta sain selville KUVISTA 2–6 tehdyt tulkinnat. Muodostin tulkinnoissa käytetyistä yksittäisistä sanoista *Wordle*-verkkopalvelun avulla sanapilviä.⁶⁹ Sanapilvien tarkoituksena on visualisoida suurta tekstimassaa. Useimmin sanapilvityökaluun syötetyssä tekstimateriaalissa esiintyvät sanat näkyvät sanapilvessä kaikista suurimpina. Pilven muoto syntyy sen mukaan, kuinka paljon erilaisia sanoja on käytetty. Jos pilven sanojen koko on tasapainossa, kertoo se siitä, että vastaajat ovat nähneet tulkittavassa kuvassa paljon erilaisia asioita tai se on herättänyt heissä toisistaan poikkeavia tuntemuksia. Jos pilvestä toiset sanat erottuvat selkeästi toisia suurempina, kertoo se siitä, että vastaajat ovat käyttäneet paljon samoja sanoja kuvailemaan näkemiään tai tuntemiaan asioita. Sanapilvien avulla olen hahmottanut siirtokarjalaisten jälkeläisten Karjala-tulkintojen yleiskuvaa.

---

⁶⁹ Makkonen, 2018b. Sanapilvet on tallennettu kirjoittajan henkilökohtaiseen arkistoon.

”Karjalan matkoilla koen aina voimakkaasti, että täällä ovat aina sukuni ja heimoni juuret. En kiinnitä huomiota hoitamattomiin maisemiin tai rakennuksiin, katson yli, nautin maisemista, paikoista, joissa esivanhemmat ovat eläneet, nautin kulkea tietä, jossa tiedän esivanhempani menneen aikoinaan, koen hyvää oloa, olen omalla maalla, vaikka se onkin menetetty. Hoitamattomien talojen nurkista näen heimolaisten käden jäljen, omenapuut, marjapensaat ja syreenit kotipaikkojen raunioilla muistuttavat historiasta, täällä heimoni eli. Olen onnellinen Karjalan matkoilla, vaikka suru asuu myös sisimmässä. Antrean hautausmaalla sanon hiljaa kulkiessani, mummo, minä tulin taas. Tuska sydämessä, kun en tiedä kenenkään sukulaiseni haudan paikkaa tarkasti, missä he nukkuvat, onneksi tiedän hautausmaan kuitenkin. Matkoilla nautin suunnattomasti heimon jäsenten läsnäolosta, olemme yhdessä omalla maalla hetken.” –Nainen, 60–69-v. Antrea, Kirvu & Vuoksenranta

Ensimmäisenä vastaajien huomio kuvassa on kohdistunut pääosin joko kuvan autoihin, ennen kaikkea vasemman puoleiseen kellertävään Ladaan, tai rakennuksen kuntoon. Autoihin liittyvissä vastauksissa on huomioitu Ladan huono kunto ja muun muassa ”möhkömaasturiksi” luonnehditun uudemman auton siistimpi olemus. Rakennukseen liittyvissä vastauksissa huomio on kiinnittynyt lähinnä kattoon ja ikkunoihin. Suuri osa vastaajista on huomannut kuvasta ensimmäisenä jonkin yksityiskohdan, joka on ”huonossa kunnossa”. Näitä ovat esimerkiksi maalipinta, rikkiäiset ikkunat ja remontin tarve sekä yleinen ränsistyneisyys.

Kuvan tulkinnoissa on vahva painotus ristiriidoilla, eriarvoisuudella ja vastakkainasettelulla. Sanapilven yleisimpien sanojen joukossa ovat esimerkiksi ”vanha” ja ”uusi” sekä ”kaunis”, ”köyhyys” ja ”suru”. Avoimet tulkinnat tukevat sanapilven tuloksia. Vastaajat ovat pohtineet paljon Venäjällä esiintyvää eriarvoisuutta ja syitä sen takana. Vastaajat ovat kiinnittäneet huomiotaan myös materiaalisiin yksittäisiin asioihin. Näistä viestivät esimerkiksi sanapilven sanat ”lada”, ”katto” ja ”talo”. Sanapilven runsaasta rakenteesta on myös pääteltävissä, että kuvaa on tulkittu useilla eri sanoilla.

Vastaajat epäilevät usein sitä, ettei alueen nykyistä venäläisväestöä kiinnosta pitää vanhoista oletetusti suomalaisten rakentamista taloista huolta. Venäläisten remonttitaitoa myös vähätellään: toiset ihmettelevät, että remontti on ylipäänsä aloitettu, toiset pohtivat, että sitä tehdään

luultavasti suomalaisella rahoituksella. Vastauksista ilmenee myös myyttistä ajattelua. Tode-
taan esimerkiksi, että ”*Karjalaiset piti kaikesta huolta*” tai että ”*Suomalaisten käsissä Sorta-
vala olisi vetovoimainen, kaunis ja omaperäinen*”. Tällaisiin lausumiin on hyvä suhtautua va-
rauksella. Jos Sortavala olisi säilynyt osana Suomea, olisi itseasiassa hyvin todennäköistä,
ettei vanhaa puutalokantaa olisi säilynyt juuri lainkaan.⁷⁰ Vastauksista ilmenee paljon har-
mistusta siitä, että vanhat talot rapistuvat paikoilleen ja suomalainen rakennettu kulttuuriym-
päristö on vaarassa tuhoutua. Osassa vastauksista on tunneperäistä ihmettelyä siitä, ”*miksi
alue piti ottaa väkisin, jos siitä ei kuitenkaan pidetä huolta*”? Talon ulkomuoto saa toiset
vastaajista pohtimaan yksityiskohtaisesti vanhempiensa tai isovanhempiensa menetettyä koti-
seutua ja vanhoja kotitaloja. Avoimissa tulkinnoissa on kuvauksia matkoista vanhoille koti-
seuduille ja havaittavista kaipuuta Karjalaan.

Kaikki tulkinnat eivät kuitenkaan ole eriarvoisuuteen ja rapistuneisuuteen painottuvia ja kaik-
kia vastaajista venäläisen saneerauskulttuurin suurpiirteisyyttä ei haittaa. Osa vastaajista on
mielissään siitä, että kuvan talo vaikuttaa olevan asuttu ja sitä kunnostetaan. Vastauksien jou-
kossa on myös optimistisia huomioita siitä, kuinka ”*puolet remontista on jo tehty*”. Talon
käyttötarkoitusta on arvuuteltu. Sen on arveltu olevan muun muassa asemarakennus, nuoriso-
seurantalo tai kyläkoulu. Toisinaan puutteellinen tieto talon taustoista ja historiasta on jäänyt
harmittamaan vastaajia. Avoimista vastauksista käy myös ilmi, että vastaajat ovat uteliaita:
pohditaan sitä kuka taloa asuttaa. Onko kyseessä perhe vai yksinäinen vanhus? Avoimista
vastauksista on myös tulkittavissa empatiaa ja huolta siitä, miten talossa asuvat ihmiset pär-
jäävät. Kuvailut ajautuvat usein Venäjän luokkaeroihin ja rahan epätasaiseen jakautumiseen.

Avoimista vastauksista näkyy myös vastaajien tarkkanäköisyys. Talon yksityiskohtiin ja ra-
kennusteknisiin asioihin on kiinnitetty huomiota ja niitä on myös perusteltu esimerkiksi vas-
taajan omalla tietämyksellä rakentamisesta tai historian harrastuneisuudella. Yleisesti ottaen
vastaajat tuntuvat olevan varmoja siitä, että talo yleensäkin on suomalaista perua. Tätä perus-
tellaan muun muassa sen ryhdikkäällä olemuksella ja sillä että se on kestänyt Neuvostoliiton
ajan. Vastaajat ovat huomioineet esimerkiksi talon hyväkuntoiseen maalipintaan, kauniin ko-
ristelun ja uusitun katoksen rappusten päällä. Myös pihan hoitamattomuuteen on kiinnitetty
huomiota.

---

⁷⁰ Salovaara 2017.

Pihan Ladan ja citymaasturin välinen kontrasti on tuonut toisille vastaajista mieleen 70-luvun Suomen, jossa Lada on ollut yleinen kulkupeli. Vastaajat näkevät autojen eroissa symboliikkaa eri aikakausien välillä ja pohtivat Suomen kehitystä sotienjälkeisestä ajasta kohti tämän päivän modernia hyvinvointivaltiota. Useassa vastauksessa on myös huomioita ”*ajan pysähtyneisyydestä*”. Lada näyttäytyy vastaajille Venäjän arkitodellisuuden ja Neuvostojen kuvajana sekä jäänteinä menneisyydestä. Toisille vastaajista se tosin tuo mieleen myös lämpimän nostalgisia muistoja omasta menneisyydestään Ladan ratissa tai kyydissä. Citymaasturi symboloi osalle vastaajista menestystä, varakkuutta ja vakautta sekä nykyaikaa. Vastaajat epäilevät, että auton omistaja on joko suomalainen, turisti tai hyväosainen venäläinen. Toisaalta osa vastaajista näkee auton kuvaavan uusrikasta pyrkyryyttä ja elostelua. Auton ja remontin välille vedetään suoria yhteyksiä. Päivitellään sitä, että on hankittu uusi auto, vaikka talossa olisi kunnostettavaa.

Talon, Ladan tai pihan kunnosta huolimatta valtaosalle vastaajista tulee mieleen kauneus. Toiset pitävät kauniina taloa itseään koristeineen ja toisten vastaajien ajatukset siirtyvät laajempiin kokonaisuuksiin ja Karjalaan. Kauneuden kanssa avoimissa tulkinnoissa kulkevat käsi kädessä haikeus ja suru. Vastaajat ovat harmissaan siitä, kuinka edeltävät sukupolvet ovat joutuneet jättämään ”*kauniin Karjalan*” ja ”*kauniit kotinsa*”. Kiehtovaa on, että sekä Karjalan että karjalaisten talojen mennyt kauneus on jotain sellaista, jota vastaajat eivät ole itse henkilökohtaisesti voineet kokea. Karjalan luovutuksesta on yli 70 vuotta aikaa, ja jos jotkut vastaajista ovat syntyneet luovutetun Karjalan alueella, ovat he olleet hyvin nuoria jättäessään vanhat kotipaikkansa taakseen. ”*Kauniin Karjalan*” kokemukset ovat siis peräisin vastaajien vanhempien, isovanhempien Karjala-kertomuksista tai muisteluteoksista.

Ensimmäisenä vastaajien huomio on kuvassa kiinnittynyt lapsiin. Suurin osa vastaajista ei ole eritellyt huomion kohdetta tarkemmin, vaan vastaus ensimmäiseen kysymykseen on ollut ytimekkäästi ”lapset”. Yksityiskohtaisemmissa vastauksissa huomiota ovat herättäneet yksittäisten lasten ilmeet ja ”ilo”. Pienehkön osan vastaajista huomion on ensimmäisenä herättänyt taustalla oleva neuvostoliittolainen kerrostalo ja alueen yleinen ”ankeus”. Toisille vastaajista ensimmäinen huomionherättäjä kuvassa on ollut kameran linssiin heijastunut valoilmio.

Osasta avoimista tulkinnoista on pääteltävissä, että jotkut vastaajat epäilevät venäläisten kykyä pitää huolta omista lapsistaan. Huomio on kiinnittynyt esimerkiksi siihen, että lapset ovat hyvin puettuja, joka vaikuttaa tulleen vastaajille yllätyksenä. Vastaajat päivittelevät lasten kurjia elinoloja ja venäläisen betonilähiön ankeutta, mutta samalla usea mainitsee lasten vaikuttavan onnellisilta. Vastaajien avoimista tulkinnoista on havaittavissa myös empatiaa lapsia kohtaan. Moni mainitsee, että lapsissa on tulevaisuus ja että lapset ovat viattomia sotiin ja vääryyksiin. Pääosin sanapilven täyttävät positiivisen sävyiset sanat, kuten: ”Ilo, ”tulevaisuus” ja ”ystävyyys”.

Tämänkin kuvan tulkinnoista on nähtävissä vastakkainasettelua ja kontrasteja. Kontrasti näkyy vastaajien mielestä ennen kaikkea lasten ja heidän elinympäristönsä välillä. Taustalla näkyvän Neuvosto-arkkitehtuuria edustavan kerrostalon ulkomuoto tuomitaan laajasti. Yksi vastakkainasettelu onkin havaittavissa myös Neuvostoliiton aikaisen betonirakentamisen ja karjalaisen puurakentamisen (jota kuvassa ei näe) välillä. Taustalla näkyvää rakennusta ja pihapiiriä kuvaillaan ”kylmäksi”, ”ankeaksi”, ”karuksi” ja ”surulliseksi”. Osa vastaajista on tehnyt huomion, jonka itsekkin tein kuvatessani ja kuvaa myöhemmin katsoessani: se voisi yhtä hyvin olla otettu jostain suomalaisen kaupungin lähiöistä. Oman syntymäkaupunkini kerrostaloalueet ovat ainakin aivan yhtä karuja ja leikkipaikat koostuvat yleensä hiekkalaatikosta ja kenolleen olevasta keinusta. Jotkut vastaajista ovatkin pohtineet sitä, ovatko lapset kuvattu Suomessa vai Venäjällä. Näihin tulkintoihin liittyy myös mainintoja siitä, ettei maisemaa tunnista karjalaiseksi, koska siitä puuttuvat ”entiset rakennukset”. Koti ja sen tärkeys nousee esille monista tulkinnoista. Vastaajat kokevat, että turvallinen koti antaa edellytykset hyvälle elämälle, vaikka puitteet olisivatkin karut.

Kuvasta välittyy selkeästi suurimmalle osalle vastaajista lasten välinen ystävyys ja huolenpito. Vastaajat näkevät lapsissa tulevaisuuden. Erityisesti korostuu vastaajien mielipide siitä,

että lapset ovat samanlaisia kaikkialla maailmassa. Lapsille toivotaan myös onnellista ja hyvää elämää ja tulevaisuutta. Ympäristön karuuden ja askeettisuuden katsotaan viestivän köyhyydestä, mikä saa osan vastaajista huolestumaan lasten mahdollisuuksista päässä elämässään eteenpäin. Lasten vaatteisiin on kiinnitetty usein huomiota. Niitä on luonnehdittu ”lämpimiksi”, ”siisteiksi” ja lapsia yleisesti ”hyvin puetuiksi”. Toiset vastaajista ovat pohtineet vaatteiden alkuperää ja niiden hyvä kunto on saanut osan pohtimaan, ovatko vaatteet peräisin suomalaisilta.

Osasta vastauksista näkyy vahvaa asenteellisuutta ja suoranaista vihaa. Vastaajat eivät ole kyenneet luultavasti omista tunnereaktioistaan johtuen asettumaan nykyasukkaiden asemaan ja vastauksista pystyy havaitsemaan voimakkaita epäoikeudenmukaisuuden tunteita. Tämä kertoo mielestäni siitä, että aluetta kohtaan koetaan edelleen vahvaa *henkistä omistajuutta*. Vastaajat ovat huolissaan siitä, että historiaa ”vääristellään” ja että lapset, vaikka viattomia olisivatkin, eivät saa tietoonsa ”oikeaa” historiaa. Osa vastauksista sai minut tyrmistymään, koska niistä välittyy niin voimakasta patoutunutta vihaa. Vaikka viha ja pettymys kohdistuu pääosin Neuvostoliittoon ja Venäjään valtiona, koen että tämän kaltaiset kommentit ovat voimakkaassa ristiriidassa oman karjalaisuuteni kanssa.

”Eihän se heidän vikansa ole, että Karjala on viety, mutta voi olla, että kasvavat siihen henkeen, että Karjala kuuluukin heille. Historiaa vääristellään näille lapsille.”

–Nainen, 50–59-v. Jaakkima, Pälkjärvi, Ruskeala, Sortavala & Sortavalan mlk.

”Herättää ’raivoa’ kun meidän erittäin komeat maat on viety!” –Mies, 50–59-v. Koivisto & Koiviston mlk.

Kaihoisien, empaattisten ja pettyneiden vastausten lisäksi vastausten joukossa on myös analyttisempiä tulkintoja. Toiset vastaajista toteavat, että kuvassa on Karjalan nykyisiä asukkaita, joiden elintaso on heikompi kuin Suomessa. Elintasoerot saavat vastaajat huolestumaan Karjalan tulevaisuudesta, mutta huomiot ovat luonteeltaan ennemmin toteavia kuin toivottoomia ja päivitteleviä.

Kuten edellisen kuvankin kohdalla, myös tämän kuvan tulkinnoista näkyy vastaajien tarkkanäköisyys yksityiskohtien suhteen. Huomiota on kiinnitetty esimerkiksi siihen, että pyykit

Asiat, joihin vastaajat ovat kiinnittäneet ensimmäiseksi huomionsa, jakautuvat tämän kuvan kohdalla useampaan eri asiaan kuin aiemmassa kahdessa kuvassa. Osalle vastaajista on ensimmäisenä osunut silmään kuvan vesistö, taivas tai yleisesti luonto. Toiset taas ovat huomioineet ensimmäisenä sillan tai sen kummassakin päässä sijaitsevat rakennukset. Osa vastaajista on kiinnittänyt huomionsa ensimmäiseksi myös vaikeammin määriteltäviin asioihin, kuten tunnelmaan, tyyneyteen, seesteisyyteen tai maisemaan.

Kuvan sanapilvestä esille nousee pääasiassa positiivisiksi mielletäviä sanoja kuten *"rauha"*, *"tyyni/tyyneys"* ja *"kaunis"* sekä konkreettisesti kuvassa näkyviä asioita kuten *"silta"*, *"vesi"* ja *"järvi"*. Avoimet tulkinnat painottuvat enimmäkseen maiseman kuvailuun. Usein positiiviset mielikuvat yhdistyvät Suomeen ja suomalaisuuteen. Osa on jopa epäillyt, että kuvaa ei ole otettu Venäjän Karjalassa lainkaan, vaan Suomessa.

Tulkinnoissa useimmin käytetty sana on ollut *"rauha"*. Avoimet tulkinnatkin keskittyvät pääosin kuvasta välittyvään rauhallisen tunnelmaan. Ilta-aurinkoinen järvimaisema koetaan kauniina ja tyynenä. Usea vastaajista kertoo, kuinka kuvassa *"silma/sielu lepää"*. Monien vastaajien mielestä kuvasta välittyy myös *"pysähtynyt"* tunnelma. Ajan pysähtyneisyyden tulkinnat koen vastaajien näkökulmasta positiivisiksi huomioiksi. Törmäsin samaan ilmiöön, kun olimme esittelemässä näyttelyämme Karjalaisilla kesäjuhlilla: ajan ei halutakaan kuluvan ja karjalaiset haluavat pitää kiinni omasta nostalgisesta kuvastaan kauniista Karjalasta, joka on piirtynyt heidän mieliinsä tietynlaisena.

Moni vastaajista on tunnistanut kuvan olevan Sortavalasta ja osannut nimetä kuvan pääosassa olevan Karjalan sillan. On luonnollista, että etenkin ne vastaajat, joiden sukujuuret ovat Sortavalassa, ovat pohtineet tämän kuvan kohdalla suhdettaan kaupunkiin ja Karjalaan yleisesti. Omassa perheessäni Karjalasta puhuttiin nimenomaan Sortavalan yhteydessä ja siten nämä kaksi myyttistä rajantakaista paikkaa ovat sulautuneet myös mielessäni yhdeksi. Koin vahvaa samaistumisen tunnetta lukiessani kuvan avoimia tulkintoja, joissa puhuttiin kaipauksesta paikkaan, jota vastaajat eivät olleet nähneet sen ollessa vielä osa Suomea. Osa vastaajista koki vahvaa yhteyttä paikkaan, vaikkeivat olisi käyneet siellä edes rajojen avautumisen jälkeen. Eräs vastaajista, jonka isoäiti oli syntynyt Sortavalassa, epäili että kuva *saattaisi* olla Sortavalasta, koska näkymä on *"jotenkin sen näköinen"*. Erikoiseksi tapauksen tekee sen, ettei vastaaja ollut edes kerennyt tapaamaan isoäitiään. Silti hän kokee kaipuuta paikkaan.

Kuvan avoimista tulkintoista käy selvästi ilmi, että ihmiset joilla on siteitä Sortavalaan tai Laatokkaan, kokevat paikan kodikseen tai kotiseudukseksi. Eri vastauksista käy ilmi samankaltaisia tulkintoja lähes samoilla sanamuodoilla. Kuvan ja paikan tunnelma koetaan usein joksikin sellaiseksi, ”jota ei pysty sanoilla kuvailemaan”.

”Syntymäkaupunkini Karjalan silta on kuin yhdysside juurilleni, josta minulla ei ole omakohtaisia muistoja 1944 vuodelta. Kaupunki on kuitenkin kuten Karjala osa minua.” –Nainen, yli 70-v. Impilahti, Salmi, Sortavala, Sortavalan mlk. & Uukuniemi

Kaikkia vastaajia kuva ei ole saanut haikailemaan kaihoisesti jotain kaunista ja menetettyä. Nostalgisen muistelun sijaan vastauksista on tulkittavissa katkeruuden ja epäoikeudenmukaisuuden tuntemuksia. Maiden ja vesien koetaan olevan ”väärissä käsissä” ja alue ”menetetty iäksi”. Vihaiset tulkinnat tuntuvat olevan tunnepuuskassa kirjoitettuja. Muun muassa alueen hoitamattomuuteen ja vesistöjen ”törkeään tilaan” on otettu kantaa. Tulkitsen, että tämän kaltaiset vastaukset eivät liity niinkään kuvaan itseensä, sillä ainakaan itse en näe kuvasta, että esimerkiksi vesistö olisi huonossa tilassa (tämä ei tietenkään tarkoita, etteikö niin voisi olla). Koen että kyseessä on yleisemmin kyseisissä vastaajissa Karjalan herättämiä tuntemuksia, jotka aiheelle altistuminen on nostanut pintaan.

Toiset vastaajista näkevät sillassa symboliikkaa. Osa vastaajista toteaa yksinkertaisesti, että silta yhdistää kaksi ”mannerta” tai ”saarta”. Toiset taas näkevät sillan yhdistävän uutta ja vanhaa. Kuvan vasemmalla puolella olevaa rakennusta vastaajat epäilevät Neuvostoaikaiseksi ja oikealla puolella olevaa suomalaisten rakentamaksi. Näitä vastauksia vastaajat ovat perustelleet sillä, että oikeanpuoleinen rakennus on hieno, kun taas vasemmanpuoleinen talo näyttää ”ankeammalta”. Tällaiset tulkinnat kertovat siitä, että vastaajat haluavat nähdä suomalaisuuden jäljet ja suomalaisten rakentamat asiat hienoina, hyvinä ja kauniina siinä missä Neuvostoliiton ja Venäjän aikaiset rakennukset ja jäljet nähdään automaattisesti epäsovinnaisina ja epäesteettisinä.

tsasounaa on kuvailtu useaan otteeseen kauniiksi ja osa vastaajista kertoo avoimissa tulkinnoissaan tuntevansa vetoa ja sympatiaa ortodokseja kohtaan, vaikka kuuluisivat itse toiseen uskontoon. Toiset vastaajista taas ilmoittavat suoraan, että ortodoksisuus tuntuu vieraalta eikä erityisemmin kiinnosta. Vastaajien useimmin käyttämät yksittäiset sanat liittyvät uskontoon. ”Uskonto” -sanana lisäksi tällaisia sanoja ovat muun muassa ”risti”, ”ortodoksi” ja ”usko”. Sanapilvestä löytyy myös sanoja kuten ”kaunis”, ”perinne” ja ”vanha” ja näiden vastapainoksi kontrastia luovia sanoja kuten ”hylätty” ja ”ränsistynyt”.

Monet vastaajista keskittyvät uskonnollisten teemojen lisäksi rakennuksen ulkoisiin puitteisiin. Hirsirakennustaitoja ihaillaan ja osalla vastaajista tuntuu myös olevan tarkempaa tietämystä hirsirakentamisesta. Vastaajat ovat kertoneet suvussaan kulkevasta käsityöläistäidosta ja jakaneet tarinoita vanhempiensa ja isovanhempiensa rakennustöistä Karjalassa. Huomionsa rakennustekniikasta kiinnostuneet vastaajat ovat kiinnittäneet muun muassa katon ja kattoliipan koristeisiin sekä hirsien liitoksiin. Rakennuksen fyysisistä elementeistä monen vastaajan huomio on myös kiinnittynyt kahteen katolla olevaan ristiin ja tsasounan ikkunattomuuteen.

Kuvan tulkinnoissa on mainintoja aistimuistoista ja -kokemuksissa. Kuvailuissa on mainittu esimerkiksi tervan käyttö, jonka tuoksun osa vastaajista on ”*lähes tuntenut nenässään*”. Muita mainittuja hajuaistimuksia ovat palavat tuohukset ja suitsukkeet. Toisille vastaajista kuva on taas tuonut mieleen äänimuistoja. Toiset kuulevat mielessään kirkonkellot, toiset taas ”*mustapukuisen papin ja munkkikuoron laulua*”.

Vastaajat ottavat avoimissa tulkinnoissaan myös kantaa Venäjän poliittiseen tilanteeseen ja Neuvostoliiton kommunismin aikaan. Analyttisissä vastauksissa pohditaan Venäjän ortodoksisen kirkon nykyään vahvaa asemaa ja presidentti Vladimir Putinin suhdetta kirkkoon. Vastaajat ovat pohtineet sitä, mikä tsasounan käyttötarkoitus on ollut Neuvostoliiton aikana, kun uskonnon harjoittaminen on ollut haasteellista ja kirkollisia rakennuksia on valjastettu uusiin käyttötarkoituksiin.

Avoimista tulkinnoista löytyy myös kertomuksia ortodoksien kokemista vastoinkäymisistä karjalaisväestön uudelleenasetuksen aikana Suomessa sekä aiemmin historiassa. Vastaajat jakavat tarinoita siitä, kuinka heidän sukulaisiaan on siirtokarjalaisten uudelleenasettamisen yhteydessä syrjitty luterilaiseen valtaväestöön nähden. ”Ryssittely” vaikuttaa olleen yleistä ja vastausten perusteella moni on painostuksen alaisena päättänyt vaihtaa uskontoaan. Vastaajat

*”Vastaukseni eivät varmaankaan ole sitä mitä tutkimuksen tekijä ’odottaa’.
Näillä kuvilla en voi kuvata niitä tunteja, jotka liittyvät oman suvun Karjala-historiaan. Omat vahvat tunteeni liittyvät Karjalaan ja sen kokemiseen oman taustani syntysijoina. Useamman kerran vuosikymmenten aikana Karjalassa käyneenä, olen nähnyt nykyisen elämän menon alueella. Tunnen oloni kotoisaksi suvun kotipaikoilla, siellä metsän siimeksessä, lähipeltojen laitamilla. Isän kotipaikan omenapuuna löytämisenä, viimeisten tiilien löytämisessä savupiipun kohdalla, kivetyn kellarikuopan laidalla. Ne ovat henkilökohtaisia, eivät yleiskuvien varassa.” –Nainen 60–69-v. Rautu*

Suurimmalle osalle vastaajista ensimmäisenä kuvassa huomion kiinnittänyt asia on valo. Useassa vastauksessa kyseessä on pelkkä valo, mutta valon kohde on myös usein mainittu. Tällaisia vastauksia ovat esimerkiksi *”valo verhoissa”* ja *”valo ikkunassa”*. Myös edellä mainitut valot ja verhot löytyvät monesta vastauksesta itsenäisinä asioina. Tämän viimeisen tulkittavana olevan kuvan vastaukset ensimmäisen kysymyksen osalta ovat muihin kuviin verrattuna runsaampia. Siinä missä aiemmissa kuvissa ensimmäisenä huomion kiinnittäneitä asioita on kuvailtu yhdellä tai kahdella sanalla, löytyy tämän kuvan vastauksista pidempiä tulkintoja. Vastaajat ovat kuvailleet kuvasta välittyvää tunnelmaa, pohtineet talon asukasta/asukkaita ja pohtineet omien vanhempiensa ja isovanhempiensa kotitaloja. Yllättävän usean vastaajan huomion ovat herättäneet myös ikkunan edessä olevat oksat, joihin en itse kuvatessani tai myöhemmin kuvaa katsoessani ollut kiinnittänyt lainkaan huomiota. Muista kuvista tutut ränssistyneisyyden ja huonokuntoisuuden pohdinnat ovat vahvasti läsnä myös tämän kuvan tulkinnoissa. Osa vastaajista on kiinnittänyt ensimmäisenä huomionsa muun muassa *”hilseilevään maalipintaan”*, *”huonokuntoisiin ikkunanpuitteisiin”* ja yleiseen *”huonokuntoisuuteen”*.

Kuvan tulkinnoista voidaan todeta, että kuva on vastaajien keskuudessa koettu hyvin symbolisena. Vastaajat ovat pohtineet esimerkiksi kotia, menetettyä kotiseutua, evakkojen matkaa sekä sulkeutuneisuutta ja avoimuutta. Kuten ensimmäisessä tulkittavassa kuvassa, tämänkin kuvan kohdalla vastaajia ovat ihmetyttäneet ikkunoiden eteen vedetyt verhot. Osa vastaajista on sitä mieltä, että suljetut verhot kielivät salailusta ja sulkeutuneisuudesta. Taloa asuttavan henkilön/perheen on katsottu haluavan olla omissa oloissaan. Toisille vastaajista kiinniolevat verhot muistuttavat myös rajasta, joka sulkee Karjalan Suomesta. Kuva on saanut vastaajat myös pohtimaan hyvin henkilökohtaisiakin asioita: muuttoa, avioeroja ja juuria.

Sanapilven rakenne kertoo siitä, että vastaajat ovat käyttäneet pääosin tiettyjä samoja sanoja. Pilvestä selkeästi muita sanoja suurempina esille pomppaavia sanoja ovat ”ikkuna”, ”koti”, ”verhot”, ”valo” ja ”vanha”. Näiden suurinta osaa vastaajista yhdistävien sanojen lisäksi vastaajat ovat käyttäneet vaihtelevammin muita sanoja kuten ”maali”, ”köyhyys”, ”lämpö”, ”rapistunut” ja ”ränsistynyt”.

Vastaajat ovat lähes yksimielisiä siitä, että kuvan talo on suomalaisten rakentama, vaikka siitä näkyy pelkästään ikkuna ja hieman seinää. Useat vastaajista ovat myös kommentoineet ja päivitelleet talon kuntoa. Tämänkin kuvan tulkinnoissa Karjalan venäläisväestön ja talon oletettujen nykyasujen kiinnostusta ja taitoa kunnostaa rakennusta epäillään. Rakennuksen ikkunanpielet ja niiden hilseilevään maali on mainittu monessa vastauksessa.

Vastaajat ovat avoimien tulkintojen perusteella lähes yksimielisiä myös siitä, että kuvan talo on asuttu ja jonkun koti. Asujan epäillään olevan usein vanha nainen, mutta myös lapsiperhettä on veikkattu. Koti on vastaajissa voimakkaita tunteita herättävä asia ja vastauksista on havaittavissa vahvaa kontrastia keskenään. Toiset muistelevat kaihoisasti omaa mummolaansa tai lapsuuttaan, osa kokee hyvin vahvaa epäoikeudenmukaisuuden tunnetta ja syyttää ”ryssä” siitä, kuinka *tämä* on ”vääräydellä vienyt” meidän kodit.

Tämän kuvan tulkintojen läpikäyminen oli haastavaa ja tunteellista. Samaistuin vahvasti tulkintoihin, joissa vastaajat kokivat haikeutta ja huolta Karjalasta sekä juurettomuuden ja kodittomuuden tunteita. Tämän sävyisten vastausten tarinat siirtokarjalaisten kohtaamasta uudelleen aloittamisen haasteista tuntuivat omakohtaisilta, vaikka en niitä luonnollisestikaan ole itse kokenut. Osa vastaajista sanoikin kuvan talon herättävän muistoja, joita he eivät ole itse kokeneet vaan ainoastaan ”kuulleet” ja ”lukeneet”. Toisenlaisia vahvoja tunteita herättivät katkerat ja vihansävyiset kommentit, joihin en pysty samaistumaan. Ne saivat tuntemaan itseni ulkopuoliseksi vastaajista.

4. KARJALAN KUVAT

Tässä luvussa esittelen analyysini tuloksia. Käyn läpi vastaajien tulkinnoista nousseita pääteemoja ja vertaan niitä ajankohtaisten Karjala-tutkimusten tulkintoihin Karjalasta ja karjalaisuudesta sekä omiin kokemuksiini karjalaisena. Vastauksista nousseista teemoista *koti* on kaikista kattavin. Kodin ja kotiseudun teemojen lisäksi vastaajat ovat kiinnittäneet huomiotaan laajasti *vastakkainasetteluun, köyhyyteen, ränsistyneisyyteen ja menetykseen*. Kolmannen pääteeman muodostaa *arvostuksen, omaksi tuntemisen ja kauneuden* kokonaisuus. Esille nousevat teemat ovat moniulotteisia ja monitulkintaisia ja osoittavat, ettei siirtokarjalaisten jälkeläisiä voida pitää homogeenisenä ryhmänä. Jokainen kolmesta pääteemasta nivoutuu eri tavoin Karjalan menettämistä seuranneeseen *kulttuuriseen traumaan* ja sen käsittelyyn. Kodittomuuteen ja koti-ikävään, katkeruuteen, kaihoisaan nostalgiaan ja ehdottomaan arvostukseen liittyvät tulkinnot ovat kaikki ilmentymiä tavoista ymmärtää ja käsitellä omien vanhempien ja isovanhempien kokemaa traumaattista menetystä.

Anna-Kaisa Kuusisto-Arponen (2012) soveltaa sosiologi Jeffrey C. Alexanderin käsitettä kulttuurisesta traumasta Karjalan evakoiden kokemuksiin. Kulttuurinen trauma on yhteiskunnallisesti tuotettu ja vaatii syntyäkseen tapahtumien ketjuja, kokijoita ja tulkitsijoita. Se syntyy jostain kauheasta tapahtumasta, joka on muuttanut yhteisön ajatusta tulevaisuuden identiteetistään perustavanlaatuisesti. Kuusisto-Arposen mukaan kulttuuriselle traumalle on ominaista myös trauman siirtyvyys jälkipolville, josta seuraa, että yksilöt kokevat olevansa osa tapahtumien ketjua, vaikkeivät olisikaan eläneet traumaattista tilannetta itse. Jokainen sukupolvi pyrkii määrittämään omaa suhdettaan yhteisöllisen kerronnan tapoihin ja yhteiseen kokemushistoriaan. Kuusisto-Arponen esittää, että yhteisö pyrkii kuitenkin usein enemmän osoittamaan trauman staattisuuden. Siirtokarjalaisten kohdalla tämä on näkynyt siinä, että on nojaututtu yhteisölliseen selviytymistarinaan trauman käsittelyn sijaan.⁷¹

Kulttuurisen trauman siirtyminen näkyy vastaajien tulkinnoissa esimerkiksi kuvien avoimien tulkintojen sanamuodoissa. Vastaajat käyttävät Karjalasta puhuttaessa muotoa *me: ”meidän maat”, ”meidän kodit”*. Vastaajista ikänsä puolesta vain murto-osa on voinut syntyä rajanta-

---

⁷¹ Kuusisto-Arponen 2012, 159 (ks myös Alexander 2004, 1–2).

kaisessa Karjalassa. Me-muodon käyttö pohjautuu siis Karjala-yhteisön *kollektiiviseen muistiin* ja viestii *henkisestä omistajuudesta*. Siirtokarjalaisten jälkeläiset kokevat olevansa Karjalan ”oikeita” omistajia.

Suomalaisesta näkökulmasta tarkasteltuna kulttuurinen trauma kytkeytyy nimenomaan viimeisimpien sotien jälkeisiin alueluovutuksiin. Laajemmasta karjalaisesta perspektiivistä katsottuna kyse on huomattavasti laajemmasta ja pitkäkestoisemmasta tapahtumien ketjusta. Koska karjalaisilla ei ole koskaan ollut omaa valtiota, on heidän kirjoitettu historiansa sulautettu toisten valtioiden historiankirjoituksiin. Tästä johtuen karjalaiset on totuttu näkemään aina joko uhreina, suosiollisina liittolaisina tai vihollisen käytyinä, riippuen siitä, minkä maan kirjoittamaa historiaa kulloinkin luetaan.

Rainer Knapas toteaa, että historia on arkisto, josta voidaan poimia aineistoa palvelemaan erilaisia tarkoituspäiviä varten. Eri aikakausina ja eri maissa esille nostetaan kutakin tarkoitusta tukevia asioita ja tapahtumia, jotta historiasta tulisi ”meidän” historiaamme. Tarkoituksena on luoda identiteettiä nykypäivän ihmisille menneisyyden tapahtumien avulla. Yhteisen *karjalaisen* muistokulttuurin ratkaisematon ongelma Knapasin mukaan on, että osallistujat, sisältö ja käytäntö ovat niin erilaisia Suomessa ja Venäjällä. Oman haasteensa kuvioon tuovat myös kielikysymykset. Kieli kuuluu tärkeimpiin muistojen säilyttäjiin, eivätkä käännökset pääse kollektiivisten muistojen syvimpään kerrokseen.⁷²

4.1 Koti

*”Oman kodin tulisi olla myös jokaisen ihmisen oikeus. Ajatus kirkastuu silloin, kun ihmiseltä puuttuu tuo oikeus. Kodin puuttumista kuvaavaan ilmaisuun koditon liittyy väkevä emotionaalinen lataus. Koditon ihminen ei voi olla onnellinen ihminen. Kodittomalta ihmiseltä puuttuu yksi tärkeimmistä asioista elämästä. Häneltä puuttuu oma paikka, oma reviiri, jota hän hallitsee”.*⁷³

---

⁷² Knapas 2015, 138–139.

⁷³ Tuomi-Nikula, Granö & Suominen 2004, 7.

Koti on käsite, joka toistuu tutkielmani tuloksissa monella eri tasolla. Koti nähdään fyysisenä, henkisenä ja hengellisenä. Asiana, jonka on mahdollista olla luovutettu, hylätty tai suljettu tai jonain sellaisena, joka on mahdotonta menettää. KUVISSA 2 ja 6 koti yhdistetään kuvissa näkyviin rakennuksiin, joita epäillään suomalaisten rakentamiksi. KUVASSA 3 vastaajat ovat pohtineet kuvassa istuvien lapsien kotioloja ja yhdistävät taustalla näkyvän kerrostalon lasten kodiksi. KUVASSA 4 kotia pohditaan laajemmassa merkityksessä – kotiseutuna ja kotikaupunkina. KUVASSA 5 osa vastaajista on miettinyt tsasounan ja kirkollisen yhteisön merkitystä henkisenä kotina.

Käsitellessä kotia fyysisenä tilana, jossa asutaan, tai henkisempänä ja abstraktimpana kokonaisuutena, on selvää, että se on vastaajille tunteita herättävä ja tärkeä asia. Vastaajien tulkinnoista on havaittavissa katkeruutta ja harmistusta menetetyin kotiseudun tai kotitalojen takia. Kotiseudun ja alueen rakennusten menettäminen *vieraisiin* käsiin koetaan epäoikeudenmukaisena vääryytenä. Osa vastaajista on kuvailut tuntojaan sangen romanttiseen sävyyn: puhutaan esimerkiksi *kodittomasta Karjalan heimosta*. Osasta vastauksista taas huokuu lämpöä ja myötätuntoa nykyasujia kohtaan. Kuvien rakennuksia on luonnehdittu esimerkiksi *lämpimiksi* ja *ihaniksi* kodeiksi. Vastaajat ovat myös toisinaan pohtineet sitä millainen ihminen tai ihmiset taloja asuttavat.

Yksi erityinen huomio tarkastellessa kotia rakennuksena on, että vastaajat kiinnittivät usein huomionsa verhoihin ja ikkunoihin. KUVAN 6 verhojen ulkomuodosta pääteltiin esimerkiksi, että talossa asuu vanha ihminen tai perhe. Verhoja luonnehdittiin sekä *kauniiksi* että *rumiksi*. *Taloon sopiviksi* ja *sopimattomiksi*. Verhojen fyysisten ominaisuuksien kuvailun sijaan hedelmällisempää oli tutkia sitä, millaisia symbolisia ominaisuuksia verhoihin liitettiin. Usea vastaaja oli kiinnittänyt huomionsa siihen, että verhot on suljettu, vaikka olisi päivä (KUVA 2). Verhojen sulkemisen koettiin viestivän muun muassa *salailusta*. Vastaajat tulkitsivat suljetut verhot myös merkinä siitä, että koti on suljettu ulkopuolisilta. Tästä osa oli tehnyt johtopäätöksiä siitä, että talon asujat haluavat olla rauhassa. Osa taas vei tulkintansa pidemmälle ja yhdisti kodin sulkemisen rajojen sulkemiseen ja siihen, että rajantakaisen Karjalan alue koteineen on suljettu suomalaisilta lopullisesti.

Kotia ja kodittomuutta siirtokarjalaiset ja heidän jälkeläisensä käsittelevät eri tavoin. Taustalla vaikuttaa vahvasti alueluovutusten jälkeinen trauma, joka saa osan vastaajista tuntemaan vihaa

ja katkeruutta. Toiset taas suhtautuvat asiaan surullisen nostalgisesti. He ovat hyväksyneet sen tosiasian, että Karjala konkreettisenä alueena ei enää ole osa Suomea. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, etteivätkö evakot jälkeläisineen tuntisi surua ja kaipausta menetettyä kotiaan kohtaan. Oman ryhmänsä muodostavat ne karjalaiset, jotka kokevat Karjalan ensisijaisesti henkisenä kotina. Heidän vastauksistaan näkyy, osittain korostetustikin, ettei päänsisäistä Karjalaa pysty menettämään tai valloittamaan.

Koti-ikävästä pystyy lievittämään myös konkreettisilla teoilla, kuten Hiitolan evakko Sirkka Pöysti, joka hankki itselleen takaisin palan Karjalaa vanhasta kotikylästään vuonna 1995. Pöysti rakennutti vuokraamalleen maa-alueelle ”*kevyen kesätalon*”. Pöystille Karjala on ollut vahvasti sidoksissa ympäristökokemukseen. Pöystin avoin suhtautuminen uusiin asioihin, kuten paikan venäläiseen historiaan on mahdollistanut sen, että hän on saanut kirjaimellisesti Karjalansa takaisin.⁷⁴

Olen pitänyt tutkielmani kyselyn tuloksista kaksi esitelmää Karjala-seurojen tapahtumissa. Halusin nähdä millaisia reaktioita kyselyn tulokset aiheuttavat Karjala-seurojen aktiiveissa. Ensimmäisen esitelmän pidin ”oman” Karjala-seurani Äänekosken Karjala-seuran tapahtumassa ja toisen Sortavalan pitäjäseuran kuukausitapaamisessa Jyväskylässä. Puhuessani näissä tapahtumissa huomasin, että voimakkaimpia reaktioita kuulijoissa aiheutti, kun kerroin siitä, miten en osannut selittää erityistä *kotiinpaluun tunnetta* astuessani ensimmäistä kertaa Karjalan maaperälle. Tällaisten kokemusten vaihto Karjala-seurojen aktiivien kanssa on saanut minut tuntemaan yhteyttä toisiin karjalaisiin.

4.2 Köyhä, ränsistynyt ja menetetty

Kyselyyn vastanneiden siirtokarjalaisten jälkeläisten vastauksista näkyy toisinaan alueen menetyksen aiheuttama katkeruus. Karjalan menetys koetaan epäoikeudenmukaisena ja pettymyksen tunteet kohdistetaan joko alueen nykyisiin asukkaisiin tai Neuvostoliittoon ja Venäjään valtiona. Vastajat ovat käyttäneet useaan otteeseen nykyasukkaista nimitystä ”*ryssä*”. Etenkin tulkittaessa kuvia, joissa rakennus on pääosassa (KUVAT 2, 5 ja 6) päädytään usein

---

⁷⁴ Fingerroos 2010, 168–172.

tulkintoihin, joissa Venäjän tai venäläisten taitoa ja etenkin halua pitää huolta alueesta ja rakennuksista epäillään. Vastaajien huomio kiinnittyy esimerkiksi hilseilevään maaliin ja repsottaviin ränneihin.

Mielikuva ränsistyneestä ja rapistuneesta Karjalasta ja heitteillejätetyistä suomalaisrakennuksista näkyy ja korostuu myös mediassa. Esimerkiksi toimittaja Outi Salovaara on tehnyt viime vuosien aikana useita artikkeleita Venäjän Karjalasta eri lehtiin. Esimerkiksi Seura-lehdessä julkaistut artikkelit *Välinpitämättömyys ja korruptio tuhoavat vähitellen vanhan Viipurin rakennuskantaa*⁷⁵ ja *Näin suomalaisten rakentama Sortavala ränsistyy*⁷⁶ sekä Suomen Kuvalehdessä julkaistu *Kuvia Viipurista: Suomi rakensi, Venäjä jätti remontoimatta – Moni asuu asuinkelvottomassa talossa*⁷⁷ kertovat mielestäni jo otsikoissaan artikkeleiden sävystä ja asenteesta. Artikkeleitaan varten Salovaara on haastatellut paikallisia asukkaita, virkamiehiä ja aktiiveja ja tuonut esille heidän tarinoidensa kautta Karjalan rakennuskannan toivottomalta vaikuttavaa tilaa. Viesti kaikissa kolmessa artikkelissa on selkeä: venäläinen korruptio, byrokraatia ja välinpitämättömyys ajavat Venäjän Karjalan suomalaisjälkiä kohti väistämätöntä tuhoa. Salovaaran tekstien synkeää sävyä vahvistavat valokuvaaja Juha Metson dramaattiset kuvat lähes sortuneista suomalaistaloista.

Salovaaran artikkeleiden meriiteiksi voidaan lukea venäläisen yhteiskunnan ja rakennussuojelutoiminnan epäkohtiin puuttuminen ja näiden tuominen (suomalaisen) kansan tietoisuuteen. Raflaavat otsikot ja kärsimyskeskeisyys ylläpitävät kuitenkin mielestäni katkeruutta ja saavat ihmiset takertumaan traumaattiseen historiaan entistä tiukemmin. Salovaaran haastattelemat henkilöt päivittelevät tuhoa ja hävitystä sekä tuovat esille mielipiteensä siitä, kuinka toivoa valoisammasta tulevaisuudesta ei ole näköpiirissä.

Vihan ja katkeruuden tuntemukset liittyvät selkeästi alueluovutuksista seuranneeseen traumaan. Karjalan menetyspuhe ei kuitenkaan ole riippuvaista pelkästään puhujan karjalaistaustasta tai kannasta Karjalan palatukseen Suomelle. Maunu Häyrysen mukaan kyseessä on pal-

---

⁷⁵ Salovaara, 2016b.

⁷⁶ Salovaara, 2017.

⁷⁷ Salovaara, 2016a.

jon monisyisempi ja laajempi ilmiö. Karjalaan liittyy useita menetysten ketjuja, kuten kotipaikkojen ja läheisten, ortodoksikarjalaisen elämäntavan suomalaisen rakennusperinnön ja identiteettien menetys, joissa keskeisellä sijalla on poissaoleva tai katoava määrittelyperusta. Muu puhe Karjalasta suodattuu Häyrysen mukaan menetyspuheen läpi, joka on viivästyttänyt vaihtoehtoiset näkökulmat sallivan sovintopuheen aloittamista.⁷⁸

Suomalaisesta näkökulmasta Karjalaa tarkastellessa saattaa helposti unohtua, että alueelle sotien jälkeen muuttaneille neuvostoasukkaille se oli, kuten Pekka Hakamies (2012) asian ilmaisee, ”*valkea karttalehti*”. Suomalaisten lähdettyä lakkasivat vanhat paikat olemasta inhimillisen kokemuksen kertyminä, eikä kuukaan jäänyt kertomaan uusille asukkaille niistä tai menneistä ajoista.⁷⁹ Rainer Knapas (2015) muistuttaa, Suomalaisten Karjala-muistojen itsestään selvänä pidetystä lisäulottuvuudesta, jonka mukaan alueen nykyasukkailla ei voi olla muistoja entisiltä ajoilta, tai ainakin muistot ovat vääristyneitä ja virheellisiä. Tuhotut perhehaudat ja umpeen kasvaneet talojen perustukset voivat paikan päällä koettuna luoda repivää ristiriitaa nykytodellisuuden ja vanhojen muistojen välille. Knapasin mukaan Suomessa muistojen konkreettinen Karjala päättyy viimeistään vuoteen 1944, jonka jälkeen on alkanut muistojen muokkaaminen.⁸⁰

Vastaajat epäilevät usein Karjalan nykyasukkaiden olevan haluamattomia pitämään huolta vanhoista suomalaisrakennuksista. Suomalaisen kulttuurin tuhovimmaan pitää Netta Böökin (2012) mielestä suhtautua kriittisesti, sillä vallanvaihdoksen jälkeen on tavallista, että vanhaan kulttuuriin ja väestöön liittyviä symboleja pyritään poistamaan ja korvaamaan uusilla. Böök muistuttaa, että näin tapahtui myös Neuvostoliitosta itsenäistyneessä Suomessa, jossa hävitettiin tietoisesti 1920-luvulla venäläisyyteen liittyviä symboleja.⁸¹

---

⁷⁸ Häyrynen 2012, 13.

⁷⁹ Hakamies 2012, 85.

⁸⁰ Knapas 2015, 37.

⁸¹ Böök 2012, 122.

Vastaajat tuntuvat suhtautuvan Karjalaan paradoksaalisesti samaan aikaan kulttuurin ja identiteetin alkuaitinä ja lapsena, joka on ajautunut huonoon seuraan. Vastaajien mielissä vaikuttaa-kin olevan kaksi eri Karjalaa, jotka ovat ristiriidassa keskenään: muistoissa elävä ”eldorado” ja *toisten* hallussa oleva menetetty paikka.

4.3 Vanha, kaunis ja oma

Vastaajat kokevat Karjalan omakseen. Se on kallisarvoinen konkreettinen paikka ja muistin paikka, jonka tilasta ollaan huolestuneita. Karjala nähdään myös kauniina ja vanhana paikkana, jonne tunnetaan kaihoisaa kaipausta ja koti-ikävää. Omaksi kokeminen on luonnollista seurausta sille, että vastaajien juuret ovat *menetetyssä* Karjalassa. Heidän vanhempansa tai isovanhempansa ovat syntyneet siellä ja se on ollut heidän kotiseutuaan. Omaksi tuntemisen kokemusta vahvistavat siirtokarjalaisten jälkeläisilleen kertomat tarinat Karjalasta ja esimerkiksi kotiseutumatkat vanhoille kotipaikoille.

Menneisyyden muistaminen on Petri Raivon (2007) mukaan sosiaalista: yksilöiden omat muistot yhdistyvät kollektiiviseen muistiin ja siten osaksi suuremman ryhmän kuten perheen tai paikallisyhteisön muistia ja identiteettiä. Kollektiivinen muisti on Raivon mukaan aktiivinen prosessi, jossa punotaan yhteen menneisyyden tapahtumia ja niihin liittyviä muistoja. Kollektiivisen muistin puitteissa näitä menneisyyden tarinoita, myyttejä ja muistoja tuotetaan ja uusinnetaan nykyisyydessä. Koska kollektiivisen muistin tarkoituksena on vahvistaa ryhmäidentiteettiä, valikoituu siihen juuri sellaisia muistoja, jotka sopivat ryhmän yhteisen menneisyyden tarinaan.⁸²

Vastauksista kollektiivisen muistin vaikutus ja muistojen valikoivuus käy ilmi esimerkiksi siinä, että vastaajat pitävät kaikkea hyvää ja kaunista Karjalassa suomalaisten aikaansaannoksena. Epämiellyttävät asiat taas laitetaan aina alueen nykyisten asukkaiden ja erityisesti Neuvostoliiton ja Venäjän valtion piikkiin. Yhdestäkään vastauksesta ei ole havaittavissa asioita, joista kävisi ilmi venäläisyyden positiivisia vaikutuksia. Vastaavaa utooppista suomalaisuuden idealisointia harrasti aikoinaan jo Elias Lönnrot, jonka suhtautuminen Vienan karjalaisiin muuttui radikaalisti tilanteen mukaan. Varhaisissa vienalaiskuvauksissaan Lönnrot nimitti

---

⁸² Raivo 2007, 56.

vienalaisia suomalaisiksi ja kehuu heidän olevan jopa vieraanvaraisempia, raittiimpia, suvaitsevaisempia, kohteliaampia ja varakkaampia kuin varsinaisen Suomen puoleisen kansan. Viidennellä matkallaan Lönnrotin kanta on kuitenkin muuttunut. Kuvaillessaan porovarkauksia karjalaisista onkin tullut venäläisiä, joilla on taipumusta ”*petkutukseen*”.⁸³

Vastaajat arvostavat suuresti (suomalaisten) *karjalaisten* rakennus- ja käsityöläistaitoa. Tämä käy ilmi esimerkiksi siitä, että vastaajat ovat jakaneet kuvien avoimiin tulkintoihin tarinoita omassa suvussa kulkevasta käsityöläistaidoista ja yleisemmin tulkinnoissa, joissa todetaan ”*karjalaisten pitäneen taloistaan hyvää huolta*”. Tällaisiin johtopäätöksiin liittyy paljon oletuksia. Vastaajat olettavat, että kuvissa esiintyvät rakennukset ovat suomalaisten tekemiä. Lisäksi esitetään varmuudella paljon mielipiteitä siitä, että jos rajantakainen Karjala kuuluisi Suomelle, olisi se edelleen kaunis, elinvoimainen ja hyvin pidetty. Osa vastaajista on tosin todennut, että suomalaisissa kaupungeissa vanhaa puutalokantaa on tuhottu uudisrakentamisen tieltä. Sortavalaa on verrattu muun muassa Joensuuhun, jonka keskustassa vanhoja puutaloja ei enää juurikaan näe.

Osasta vastauksista välittyy vastaajien Karjalan nykyasukkaita kohtaan kokema empatia ja lämminhenkisyys. Kaikista selvimmin tämä näkyy sortavalalaisia lapsia esittävän kuvan (KUVA 3) tulkinnoissa, joissa vastaajat toteavat usein, että lapsissa on tulevaisuus ja kuinka lapset ovat syyttömiä historian tragedioihin ja samanlaisia kotimaastaan riippumatta. Vaikka vastauksista ilmenee usein vähättelyä alueen nykyasukkaita kohtaan, ovat vastaajat myös usein huolissaan heidän pärjäämisestään ja tulevaisuuden näkymistään.

Kristinusko (ortodoksinen ja luterilainen) koetaan vahvasti osaksi karjalaisuutta. Vastaajien tulkinnoista on havaittavissa paljon ekumeenisia piirteitä. Luterilaiseksi itsensä esittelevät vastaajat liittävätkin ortodoksisuuden osaksi karjalaista perinnettä ja pahoittelevat ortodoksisen siirtokarjalaisten huonoa kohtelua uudelleenasetuksen jälkeisessä Suomessa. Vastaajat tuntevat vetoa ortodoksisiin tapoihin ja kirkollisiin menoihin ja toiset ovat pohtineet vaihtavansa uskontokuntaa, jos heidän vanhempansa tai isovanhempansa ovat painostuksen alaisena kääntyneet luterilaisen kirkon piiriin.

---

⁸³ Siikala 2008, 310–311 (ks. myös Niemi 1902, 1, 151–157, 173, 195, 205)

Aloitellessani tutkielmani valmisteluja jouduin käsittelemään monia pelkoja. Mitä jos oma kuvani Karjalasta muuttuu radikaalisti negatiivisempaan suuntaan? Entä jos menetän kokemani yhteyden toisiin karjalaisiin, koska mielipiteeni esimerkiksi nationalismista poikkeavat merkittävästi toisten karjalaisten mielipiteistä? Petynkö saamiini tuloksiin? En ollut tajunnut sitä, kuinka utooppinen ja nostalgiasävytteinen oma Karjala-kuvani oli. En halunnut luopua omista mielikuvistani kauniista ja mystisestä Karjalasta, jonka olin päässäni luonut. Tajusin omien Karjala-mielikuvieni todellisen nostalgisen sävyn vasta, kun luin Siru Kainulaisen (2007) artikkelia ”*Eräänä päivänä huomasin, että muistin oman runoni väärin*” – *Eila Kivikk’aho karjalainen runoilija*. Kainulainen käsittelee tekstissään muistamista, runoutta sekä erojen ja poissa olevan käsitteitä sortavalalaisen runoilija Kivikk’ahon omaelämäkerrallisen tuotannon kautta.⁸⁴ Lukiessani alla olevaa runoa *Nocturno*, huomasin liikuttuneeni ja tunteen syvää surua ja empatiaa sen kirjoittajaa sekä *kaikkia* karjalaisia kohtaan.

*”Läpäjävä vedenkalvo...
Vipajava kuva kuun.
Älä katso. Älä valvo
Nuku tuoksuun tuomipuun.*

*Vaivu uneen, niin et muista
saman tuoksun huokuvan
tuhansista tuomipuista
rantamalla Laatokan,*

*etkä muista kuvastuvan
vielä kuulaampana kuun
hopeaisen peilikuvan
kotilahteen kaivattuun.”⁸⁵*

---

⁸⁴ Kainulainen 2007, 75.

⁸⁵ Kainulainen 2007, 82. Alkuperäinen Kivikk’aho 1942, 89–90.

Lukiessani runoa olin käynyt Laatokan rannalla ainoastaan kerran. En tunnista tuomea, saati sitä miltä se tuoksuu, mutta runon lukemisen aiheuttaman tunnepuuskan aikana pystyin kuvittelemaan sekä siinä mainitun tuoksun että näkymän. Tämä havainto todisti itselleni sen, että kaipuuta paikkaan, jossa ei ole koskaan käynyt, voi tuntea. Huomioin myös samalla, että juuri Karjalan tunteita herättävä olemus ja mielikuvat ovat niitä asioita, jotka voivat siirtyä sukupolvien yli kertomusten ja yhteisön kollektiivisen muistin välityksellä.

Pirkkoliisa Ahponen (2012) väittää, että nykyiset suomalaisnuoret näkevät rajantakaisen Karjalan erilaisin silmin kuin heidän vanhempansa ja isovanhempansa, sukujuurista riippumatta. Ahponen mukaan Karjala ei ole *kenellekään* nykynuorista elettyä todellisuutta, eivätkä he etsi sieltä ”*muistojen kultaamaa utopiaa*”. Ahponen esittää, että omaa kulttuurista identiteettiä hahmottaessaan nuoret luotaavat suhdettaan kansallisiin rajoihin ja rajantakaiseen *todellisuuteen*.⁸⁶ Olen tästä tulkinnasta Ahponen kanssa täysin eri linjoilla. En näe, että Karjalan utooppisena ja muistojen kultaamana kokeminen on sukupolvisidonnainen asia. Kertoessani tutkielmani aiheesta nuorille ihmisille, olen saanut käydä lukemattomia keskusteluja heidän karjalaisuudestaan ja siitä, miten karjalaistausta on vaikuttanut heidän identiteettiinsä. Tuntemieni karjalaistaustaisten nuorten utooppisesta suhtautumisesta Karjalaan kertoo mielestäni myös se, ettei kukaan heistä koe karjalaistaustassaan mitään negatiivista. Karjalaisuus koetaan omien kokemuksieni perusteella myös nuorten ihmisten keskuudessa jonkinlaisena ylpeydenaiheena ja voimavarana.

4.4 Tutkielman johtopäätökset

Tutkielman tuloksia tarkastellessa on täysin selkeää, että siirtokarjalaisuudesta ja alueluovutuksista johtuva kulttuurinen trauma on määrittävä tekijä kyselyyn vastanneiden tulkintojen taustalla. Sotien jälkeiset alueluovutukset on pääosin hyväksytty faktatasolla, mutta tunneta-
solla tulkinnoista välittyy vastaajien kokema epäoikeudenmukaisuuden tunne. Vaikuttaa siltä, että trauma on siirtynyt suoraan sen kokeneiden jälkipolville ja vaikuttaa heidän tulkintoihinsa Karjalan nykykuvastosta. Tällä hetkellä Karjalan alueen tutkimuksessa ja tulkinnoissa eletään murroskautta: osa aktuaalisen trauman kokeneista ihmisistä on vielä elossa ja näen sen osaltaan vaikuttavan Karjalan ja karjalaisuuden tulkintoihin.

---

⁸⁶ Ahponen 2012, 133–134.

Tuloksista on myös tulkittavissa, että Karjala ja karjalaisuus koetaan kauniina ja arvokkaana asiana. Ne ovat vastaajien tulkintojen perusteella vaalimisen arvoista kulttuuriperintöä, johon suhtaudutaan erittäin tunnepitoisesti. Alue hahmottuu vastaajille myyttisenä, nostalgisena, utooppisena ja ajallisesti monitasoisena kokonaisuutena, jossa menneellä ajalla ja sen muistellulla on kuitenkin vahva painotus. Tulkintojen vahva tunnelataus näkyy esimerkiksi siinä, että 415 vastaajan vastauksien joukosta löytyy hyvin minimaalinen määrä täysin neutraaleja vastauksia. Lähes jokaisella vastaajalla on vahvat mielipiteet tulkituista kuvista ja alueesta, välittyy niistä sitten empatia, nostalgia tai katkeruus.

Kyselyn vastauksista ilmenee vahvoja vastakkainasetteluita. Näistä vastakkainasetteluista ilmeisin on Suomen ja Venäjän tai Neuvostoliiton välinen. Suomen ja suomalaisten rooli nähdään hyväntekijänä sekä menneessä että nykyisessä ajassa. Tulkinnat ovat tässäkin suhteessa pääosin tunnepitoisia ja perustuvat harvemmin faktoihin. Suomen karjalaisten halua ja kykyä arvostaa aluetta korostetaan ja nykyasukkaiden taas vähätellään. Neuvostoliiton ja Venäjän vaikutukset alueella nähdään yksimielisesti negatiivisina. Siirtokarjalaisten jälkeläiset kokevat, että jos alue olisi edelleen osa Suomea, olisi se elinvoimainen ideaali maailma, jossa vanhat puutalot olisivat säilyneet ja karjalainen kulttuuri kukoistaisi.

Siirtokarjalaisten jälkeläiset kokevat olevansa Karjalan ”oikeita” omistajia. Omistajuuteen liittyvät tunteet pohjaavat karjalaisyhteisön kollektiiviseen muistiin ja kertomuksiin. Henkinen omistajuus koetaan vastaajien keskuudessa asiaksi jota ei tarvitse perustella historiallisilla faktoilla. Jos faktapohjainen perustelu koetaan tarpeelliseksi, poimitaan historiasta vastaajan näkemyksiä vastaavat tulkinnat ja perustelut. Kollektiivisen muistin ryhmäidentiteettiä vahvistamaan pyrkivän luonteen vuoksi myös Karjalaan liitetyt muistot valikoituvat palvelemaan yhteisön tarkoitusperiä. Karjala edustaa siirtokarjalaisten jälkeläisille kotia ja kotiseutua sekä konkreettisesti että henkisesti. Alueen suomalaisesta menneisyydestä ollaan ylpeitä ja utooppiseen Karjalaan kaivataan takaisin.

Karjalainen ja suomalainen kulttuuri limittyvät toisiinsa. Jokaisella suomalaisella on omat mielipiteensä ja mielikuvansa Karjalasta, oli hänellä sitten sukulaissuhteita alueella tai ei. Suomalaisen identiteetin rakennuspalikoita on lainattu Karjalasta jo Elias Lönnrotin runonkeruumatkoilla, joiden pohjalta on syntynyt Suomen kansallisepos Kalevala. Karjalaisen ja

suomalaisen kulttuurin vuosisatojen mittaisesta ”käskynekästä” johtuen Karjalasta ja karjalaisuudesta on muodostunut olennainen osa suomalaista kulttuuriympäristöä.

Karjalan monitasoisuus näkyy tutkielmani elinkaarella. Olen tutkijana, karjalaisena ja tuntevana ihmisenä ollut konkreettisesti rajantakaisessa Karjalassa. Kuvatessani Karjalan sen hetkistä todellisuutta, olen yhteistyössä valon kanssa kapseloinut ”palan Karjalaa” kamerani kenolle. Valokuvan materiaallinen ydin on siis sitonut ottamani kuvat Karjalaan. Olen tuonut kuvani yhteisön tulkittavaksi Karjalan representaationa ja ajankuvana, joita yhteisö on tarkastellut sen hetkessä nykyisyydessä. Siirtokarjalaisten jälkeläisten yhteisö on luonut kuvista omat tulkintansa, liittäen ne muiden Karjala-tulkintojen jatkumoon. Seuraavan lisätason muodostavat vastaajien tulkintojen pohjalta luomani omat tulkinnat. Omiin tulkintoihini on vaikuttanut koko tapahtumaketju, jossa yhdistyvät kokemukseni karjalaisena, tutkijana ja valokuvaajana, Karjala-aiheiset tutkimukset ja tutkimani siirtokarjalaisten jälkeläisten yhteisön tulkinnat.

Tutkielman tulokset antavat edellytyksiä jatkotutkimukselle ja herättivät mielenkiintoni sukeltaa syvemmälle Karjalan ja karjalaisuuden tulkintoihin. Tuloksista esille käynyt kulttuurisen trauman vaikutuksen voimakkuus oli yllättävä ja tulevaisuudessa olisi mielenkiintoista tutkia esimerkiksi sitä, kuinka siirtokarjalaisten jälkeläisten kokemukset ja mielikuvat Karjalasta ja karjalaisuudesta muuttuvat, kun aktuaalisen trauman kokenut sukupolvi on kadonnut kokonaan. Tuloksista on havaittavissa, että vaihtoehtoisempien ja sovittelevimpien tulkintojen mahdollisuus on olemassa, mutta tällä hetkellä kulttuurisen trauman vaikutus ja menetyspuhe ovat vielä niin voimakkaita, että ne peittävät muut tulkinnat alleen.

5. LÄHTEET JA KIRJALLISUUS

5.1 Lähteet

Tekijän arkisto

- Makkonen, A. [2017]. Henkilökohtainen valokuva-arkisto.
Makkonen, A. [2018a]. Webropol-kyselyn raportti.
Makkonen, A. [2018b]. Wordle-sanapilvet.
Pesonen, K. [2003]. *Laatokan rannoilta Kalliosaareen* – lyhyt historia Eino Makkosen tiestä. Hautajaisten muistokirjoitus.

5.2 Kirjallisuus

- Alexander, J. C. (2004). *Cultural trauma and collective identity*. Berkeley, CA: University of California Press.
- Ahponen, P. (2012). Kurjala vai kultala? Opiskelijat Sortavalan matkalla vuonna 2007. Teoksessa O. Fingerroos, M. Häyrynen (toim.), *Takaisin Karjalaan*. (133–153). Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Barthes, R. (1985). *Valoisa huone: La chambre claire = Camera lucida*. Helsinki: Kansankulttuuri : Suomen valokuvataiteen museon säätiö.
- Burnier, D. (2006). Encounters With the Self in Social Science Research – A Political Scientist Looks at Autoethnography. *Journal of Contemporary Ethnography*, 35(4), 410–418.
- Böök, N. (2012). Sonckia Sovhoznaja-kadulla. Teoksessa O. Fingerroos, M. Häyrynen (toim.), *Takaisin Karjalaan*. (s. 107–132). Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Clifford, J. & Marcus, G. E. (1986). *Writing culture: The poetics and politics of ethnography*. Berkeley, CA: University of California Press.
- Ellis, C. (2007). Telling Secrets, Revealing Lives: Relational Ethics in Research With Intimate Others. *Qualitative Inquiry*, 13(1), 3–29.
- Ellis, C. & Bochner A. (2000). Autoethnography, Personal Narrative, Reflexivity – Researcher as Subject. Teoksessa N. Denzin & Y. Lincoln (toim.), *Handbook of Qualitative Research*. (733–768). London: Sage.
- Fingerroos, O. (2010). *Karjala utopiana*. Jyväskylä: Nykykulttuurin tutkimuskeskus.
- Freeman, M. (2011). *Miten valokuva toimii: näe, tulkitse ja opi mestarikuvaajilta*. Jyväskylä: Docendo.
- Gobo, G. (2008). *Doing ethnography*. Los Angeles: Sage.

- Hakamies, P. (2012). Karjala venäläisin silmin. Teoksessa O. Fingerroos, M. Häyrynen (toim.), *Takaisin Karjalaan*. (s. 75–106). Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Hirn, Y. (1939). *Matkamiehiä ja tietäjiä*. Helsinki: Otava.
- Häyrynen, M. (2012). Johdatus yllirajaiseen Karjalaan. Teoksessa O. Fingerroos, M. Häyrynen (toim.), *Takaisin Karjalaan*. (s. 7–20). Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Inha, I. K. (1911). *Kalevalan laulumailta: Elias Lönnrotin poluilla Vienan Karjalassa : kuvaus Vienan Karjalan maasta, kansasta, siellä tapahtuneesta runonkeruusta ja runoista itsestään. kirjottanut I. K. Inha*. Helsinki: Kansanvalistusseura.
- Jerman, H. (2016). Kulttuuri, muisti ja identiteetti: yhteenkuuluvuus ja toiseus Suomen ja Venäjän rajan molemmin puolin. Teoksessa J. Gould, K. Uusihakala (toim.), *Tutkija peilin edessä. Refleksiivisyys ja etnografinen tieto*. (s. 144–164). Helsinki: Gaudeamus
- Kainulainen, S. (2007). ”Eräänä päivänä huomasin, että muistin oman runoni väärin” – Eila Kivikk’aho, karjalainen runoilija?. Teoksessa O. Fingerroos & J. Loipponen (toim.), *Nykytulkintojen Karjala*. (s. 75–93). Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Kangaspuro, M. (2012). Salaista kaupankäyntiä Karjalalla. Teoksessa O. Fingerroos, M. Häyrynen (toim.), *Takaisin Karjalaan*. (s. 50–72). Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Karjalan Liitto ry. (2018). Piirit ja jäsenseurat. Haettu 12.2.2018 osoitteesta <https://www.karjalanliitto.fi/karjalan-liitto/jasenyhteisot.html>
- Karjalan Liitto ry. (2017). Väriloistoa Karjalaisilla kesäjuhlilla 16.–18.6.2017 Jyväskylässä. Ulkoministeri Timo Soini: Karjalaisuus on koko Suomen rikkaus. Haettu 12.2.2018 osoitteesta http://vanha.karjalanliitto.fi/tapahtumat_13/karjalaiset_kesajuhlat_jyvaskylassa_16.-18.6.2017
- Karkama, P. (2001). *Kansakunnan asialla: Elias Lönnrot ja ajan aatteet*. Pieksämäki: Suomalaisen Kirjallisuuden seura.
- Katajala, K. (2013). Konstruoitu Karjala. Suomalaisen historian tutkimuksen Karjala-paradigmat 1900-luvulla. Teoksessa Suutari, P. (toim.), *Karjala-kuvaa rakentamassa*. (s. 29–82). Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Kivikk’aho, E. (1942). *Sinikallio. Runoja*. Helsinki: WSOY.
- Knapas, R. (2015). *Karjalan kunnailla: Matkoja kulttuuriin ja historiaan*. Helsinki: Schildts & Söderströms.
- Knuuttila, S. (2010). Tutkimusaineistojen muodostaminen. Teoksessa J. Pöysä, H. Järviluoma, S. Vakimo (toim.), *Vaeltavat metodit*. (s. 19–42). Joensuu: Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura.

- Knuuttila, S. & Suutari, P. (2013). Mikä pitää koossa Karjalaa. Teoksessa Suutari, P. (toim.), *Karjala-kuvaa rakentamassa*. (s. 9–25). Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Knuuttila, T. & Lehtinen, A. P. (2010). *Representaatio: Tiedon kivijalasta tieteiden työkaluksi*. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.
- Kuusisto-Arponen, A-K. (2012). Takaisin evakkotielle: Kävelyvaellus muistojen herättäjänä. Teoksessa O. Fingerroos, M. Häyrynen (toim.), *Takaisin Karjalaan*. (s. 157–175). Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Lönnrot, E. (1835). *Kalevala taikka Vanhoja Karjalan Runoja Suomen kansan muinoisista osista*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Medford, K. (2006). Caught With a Fake ID – Ethical Questions About Slippage in Autoethnography. *Qualitative Inquiry*, 12(5), 853–864.
- More, T. & Itkonen-Kaila, M. (1991). *Utopia* (3. p.). Porvoo; Helsinki; Juva: WSOY.
- Niemi, A. R. (1902). *Elias Lönnrotin matkat I–II*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Palin, T. (2009). Valokuva tekstinä ja tunteita herättävänä esineenä. Teoksessa T. Erävaara & I. Tanskanen (toim.), *Välissä: valokuvat ymmärtämisen välineinä*. (s. 11–17). Turku: Turun ammattikorkeakoulu ja Valokuvakeskus Peri.
- Piela, U. (2008). Karelianismi. Teoksessa U. Piela, S. Knuuttila & P. Laaksonen (toim.), *Kalevalan kulttuurihistoria*. (s. 36–37). Porvoo: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Pälvirinta, H. (2009). Yhdessä luotu kuva: Huomioita dokumentaarisen valokuvataiteen tutkintamekanismeista. Teoksessa T. Erävaara, I. Tanskanen (toim.), *Välissä – valokuvat ymmärtämisen välineinä*. (s. 145–180). Turku: Turun ammattikorkeakoulu ja Valokuvakeskus Peri.
- Pöysä, J., Järviluoma H. & Vakimo, S. (2010) Luotuja kulkemaan: johdatus vaeltaviin metodeihin. Teoksessa J. Pöysä, H. Järviluoma, S. Vakimo (toim.), *Vaeltavat metodit*. (s. 5–18). Joensuu: Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura.
- Raivo, P. (2007) Unohdettu ja muistettu suomalainen Karjala. Teoksessa Fingerroos, O., Loipponen, J. & Alenius, K. (2007). *Nykytulkintojen Karjala*. (s. 55–74). Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Rantala, J. (2010) Antropologi oom-ringissä. Teoksessa J. Pöysä, H. Järviluoma, S. Vakimo (toim.), *Vaeltavat metodit*. (s. 258–284). Joensuu: Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura.
- Raunola, I. (2010) Osallisuus ja dialoginen paikantuminen etnografisessa kenttätyössä. Teoksessa J. Pöysä, H. Järviluoma, S. Vakimo (toim.), *Vaeltavat metodit*.

(s.285–314). Joensuu: Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura.

Reed-Danahay, D. (1997). *Auto/ethnography: Rewriting the self and the social*. Oxford: Berg.

Salovaara, O. (2016a). Kuvia Viipurista: Suomi rakensi, Venäjä jätti remontoimatta – Moni asuu asuinkelvottomassa talossa. *Suomen Kuvalehti*. Haettu 10.1.2018 osoitteesta https://suomenkuvalehti.fi/jutut/ulkomaat/eurooppa/__trashed-11/?shared=949988-15ed1594-4

Salovaara, O. (2017). Näin suomalaisten rakentama Sortavala ränsistyy. *Seura*. Haettu 20.11.2017 osoitteesta <https://seura.fi/asiat/ajankohtaista/nain-suomalaisten-rakentama-sortavala-ransistyy/>

Salovaara, O. (2016b) Välinpitämättömyys ja korruptio tuhoavat vähitellen vanhan Viipurin rakennuskantaa. *Seura*. Haettu 10.1.2018 osoitteesta <https://seura.fi/asiat/tutkitut/viipuri-rapistuu-silmissa-syyna-korruptio-ja-valinpitamattomyys/>

Schatz, R. (2015). Roman Schatzin Maamme-kirja: Karjala takaisin – mutta kenelle? Haettu 12.2.2018 osoitteesta <https://areena.yle.fi/1-2687189>.

Siikala, A-L. (2008). Kalevala myyttisenä historiana. Teoksessa U. Piela, S. Knuuttila & P. Laaksonen (toim.), *Kalevalan kulttuurihistoria*. (s. 296–329). Porvoo: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Spry, T. (2001). Performing Autoethnography: An Embodied Methodological Praxis. *Qualitative Inquiry*, 7(6), 706–732.

Szarkowski, J. (1966). *The photographer's eye*. New York: Museum of Modern Art: distributed by Doubleday, Garden City, N.Y.

Suutari, P. (2010) Monitasoinen kenttä – musiikkitoiminnan muutoksen tutkimus Venäjän Karjalassa. Teoksessa J. Pöysä, H. Järviluoma, S. Vakimo (toim.), *Vaeltavat metodit*. (s. 315–327). Joensuu: Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura.

The British Library Board (2017). Utopia. Haettu 13.1.2018 osoitteesta <http://www.bl.uk/learning/histcitizen/21cc/utopia/utopia.html>

Tuomi-Nikula, O., Granö, P. & Suominen (2014). ”Oma koti kullaa kallis” – johdannoksi. Teoksessa P. Granö, J. Suominen & O. Tuomi-Nikula (toim.), *Koti: kaiho, paikka, muutos*. (s. 7–12). Pori: Kulttuurintuotannon ja maisemantutkimuksen laitoksen julkaisuja IV.

Uotinen, J. (2010) Kokemuksia autoetnografiasta. Teoksessa J. Pöysä, H. Järviluoma, S. Vakimo (toim.), *Vaeltavat metodit*. (s. 178–189). Joensuu: Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura.

Wells, L. (2009). *Photography: A critical introduction* (4th ed., 1st ed. 1996). London: Routledge.

Wikipedia (2017). Luovutettu Karjala. Haettu 10.11.2017 osoitteesta
https://fi.wikipedia.org/wiki/Luovutettu_Karjala.

LIITTEET

Kuvat

KUVA 1. Luovutettu Karjala kartalla. (Jniemenmaa/Wikipedia CC BY-SA 3.0)

KUVA 2. Kahdenlaista väkeä. (Antti Makkonen 2017).

KUVA 3. Karjalan taimia. (Antti Makkonen 2017).

KUVA 4. Karjalan silta. (Antti Makkonen 2017).

KUVA 5. Mangan tsasouna. (Antti Makkonen 2017).

KUVA 6. Valoa ikkunassa. (Antti Makkonen 2017).

KUVA 7. Sanapilvi 1. (Antti Makkonen 2018).

KUVA 8. Sanapilvi 2. (Antti Makkonen 2018).

KUVA 9. Sanapilvi 3. (Antti Makkonen 2018).

KUVA 10. Sanapilvi 4. (Antti Makkonen 2018).

KUVA 11. Sanapilvi 5. (Antti Makkonen 2018).

KUVA 12. Sanapilvi 6. (Antti Makkonen 2018).

Taulukot

TAULUKKO 1. Kyselyn ikäjakauma. (Antti Makkonen 2018).

TAULUKKO 2. Kyselyn sukupuolijakauma. (Antti Makkonen 2018).

TAULUKKO 3. Kyselyyn vastaajien sukulaissuhteet. (Antti Makkonen 2018).